

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

Организация на
соединените нации
за образование,
наука и култура

Регионален център за
опазване на нематериалното
културно наследство в
Югоизточна Европа
под егидата на ЮНЕСКО

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

Проект BG05SFOP001-2.009-0182
"Опазване на нематериалното културно наследство чрез повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство" финансиран по Оперативна програма „Добро управление“ 2014-2020 съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд.

www.eufunds.bg

ЕДНА ПОСОКА
МНОГО ВЪЗМОЖНОСТИ

НАРЪЧНИК

ЗА ГРАЖДАНСКИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

Организация на
обединените нации
за образование,
наука и култура

Регионален център за
опазване на нематериалното
културно наследство в
Югоизточна Европа
под егидата на ЮНЕСКО

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

НАРЪЧНИК

ЗА ВКЛЮЧВАНЕ И УЧАСТИЕ НА НЕПРАВИТЕЛСТВЕНИ ОРГАНИЗАЦИИ,
ГРАЖДАНСКИ ОРГАНИЗАЦИИ И МЕСТНИ ОБЩНОСТИ В ПРОЦЕСА НА
ОСЪЩЕСТВЯВАНЕ НА МОНИТОРИНГ И КОНТРОЛ НА ДЕЙНОСТИТЕ,
ОТНАСЯЩИ СЕ ДО ВЗЕМАНЕ НА РЕШЕНИЯ, ПЛАНИРАНЕ, ИЗПЪЛНЕНИЕ,
НАБЛЮДЕНИЕ И ОЦЕНКА НА СВЪРЗАНИТЕ С НЕМАТЕРИАЛНОТО КУЛТУРНО
НАСЛЕДСТВО ПОЛИТИКИ И ПРОГРАМИ

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

Корица – Кукери от Ямболско, гр. Раковски, 1.03.2014 г.;
снимка на Васил Гарнизов

Настоящият документ е създаден по проект BG05SFOP001-2.009-0182

„Опазване на нематериалното културно наследство чрез повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство“ финансиран по Оперативна програма „Добро управление“ 2014-2020, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз и Управляващия орган.

гр. София, 2020 г.

ПРЕДИСЛОВИЕ

От д-р Ирена Тодорова

Наръчникът е изготвен по проект „Опазване на нематериалното културно наследство чрез повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство“ финансиран по Оперативна програма „Добро управление“ 2014-2020, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд и предлага иновативна концептуална рамка в помощ на неправителствени организации, читалища и местни общности за опазване и съхранение на нематериалното културното наследство с цел насърчаване на гражданското участие при провеждането на политики и е насочен към актуализиране на законодателната рамка и политики в областта на опазването на нематериалното културно наследство, чрез открито и отговорно управление, съвместна дейност между гражданите, бизнеса и администрациите и разработване на механизъм за осъществяване на граждански мониторинг на националните и локалните политики. Той ще подпомогне съвместните действия между администрации и НПО и ще повиши капацитета при участието им в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на законодателството и политиките.

Надяваме се, че този наръчник ще отговори на нуждите на неправителствените организации и очакваме да получим коментари и предложения за неговото подобрене и обогатяване с конкретни примери и казуси, които да представят най-добрите практики или да демонстрират натрупания опит през годините за опазване на нематериалното културно наследство на България.

Организация на
обединените нации
за образование,
наука и култура

Регионален център за
опазване на нематериалното
културно наследство в
Югоизточна Европа
под егидата на ЮНЕСКО

Регионален Център – София, ЮНЕСКО

Създаването на Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО в България е дълъг процес на национални и международни усилия. Подготовката започва още през 2008 г., когато Центърът е регистриран като юридическо лице с нестопанска цел в съответствие с българското законодателство. Една година по-късно, с Резолюция, приета на 35-тата сесия на Генералната конференция на ЮНЕСКО, е одобрен като център от категория 2 под егидата на ЮНЕСКО. Така Регионалният център в София става седмият център от категория 2 в света и единственият в Европа. Целта на тези центрове е да популяризират принципите и идеите на Конвенцията на ЮНЕСКО за опазване на нематериалното културно наследство (2003), да засилват капацитетите за опазването на наследството на регионално и международно ниво и да насърчават регионалното и международно сътрудничество в тази област. Правителството на Република

България и Организацията на обединените нации за образование, наука и култура (ЮНЕСКО) подписват през 2010 г. Споразумение за създаването в София на Регионален център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО. Документът е ратифициран от българския парламент на 16 март 2011 г., след което влиза в сила.

Значимо събитие за България и за региона на Югоизточна Европа е откриването на Центъра, което предизвиква голям обществен и медиен интерес. На 20 февруари 2012 г. Генералният директор на ЮНЕСКО Ирина Бокова (мандат 2009–2017), тогавашните министър на културата на Република България Вежди Рашидов, министър на външните работи на Република България Николай Младенов и председателят на Българската академия на науките акад. Никола Съботинов заедно дават старт на Сдружението, чието седалище се намира в Музея за социалистическо изкуство. Министерството на културата, Министерството на външните работи и Българската академия на науките са съучредители на Центъра.

За първите шест години екипът на Регионалния център работи активно за

приобщаването и ангажирането на държавите от региона в дейностите на Центъра. Днес държавите членки са шестнадесет – Албания, Армения, Босна и Херцеговина (с двама представители), България, Грузия, Гърция, Кипър, Република Молдова, Румъния, Северна Македония, Словения, Сърбия, Турция, Хърватия, Черна гора и Украйна. Все повече страни признават значението на Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО и се обръщат към него за подкрепа и експертиза по дейности и инициативи, свързани с нематериалното културно наследство.

През 2017 година бе извършено външно оценяване на дейността на Регионалния център от ЮНЕСКО за подновяване на Споразумението за нов шестгодишен период. На 10 ноември 2017 г. Генералният директор на ЮНЕСКО Ирина Бокова и Министърът на културата на Република България Боил Банов подписаха в Париж Споразумение за продължаване дейността в София на Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО. То е ратифицирано със закон в Държавен вестник брой 32 от 13.04.2018 г.

Мисията на Центъра е да насърчава активното сътрудничество в областта на нематериалното културно наследство на национално, регионално и между-

народно ниво и да инициира и осъществява инициативи за опазване и популяризиране на нематериалното културно наследство на страните от Югоизточна Европа, посредством обучения, споделяне на добри практики и др.

Целите на Регионален Център–София, ЮНЕСКО са да:

- **популяризира** Конвенцията на ЮНЕСКО за опазване на НКН и допринася за нейното прилагане в Югоизточна Европа;
- **увеличава участието на общности, групи и лица** в опазването на НКН в страните от Югоизточна Европа;
- **повишава капацитета на държавите членки** на ЮНЕСКО от Югоизточна Европа в опазването на НКН;
- **координира, обменя и разпространява информация** относно опазването на НКН в региона;
- **поощрява** регионалното и международното сътрудничество за опазване на НКН.

Повече за дейността на Регионален център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО може да откриете на <http://www.unesco-centerbg.org/>.

СЪДЪРЖАНИЕ

УВОД	8	Ангажиране на човешки, финансови и други ресурси.....	50
Конвенция на ЮНЕСКО за опазване на нематериалното културно наследство	8	Създаване на добра комуникационна и информационна среда	55
Какво представлява нематериалното културно наследство?	10	Изграждане на устойчиво партньорство за опазване на НКН	57
Цели на настоящия наръчник	14	Оценка на политиките за опазване на НКН от гражданския сектор.....	58
За кого е предназначен този наръчник	14	ПРИЛОЖЕНИЯ	60
Как е структуриран наръчникът.....	15		
Нормативна рамка в областта на НКН	16		
Защо е необходимо да се опазва НКН	17		
Включване на заинтересованите страни в опазването на НКН.....	21		
Механизъм за включване, обратна връзка и оценка на гражданите, гражданските организации и местните общности в опазването на НКН	24		
Нива на участие	26		
Планиране на политиките за опазване на НКН.....	30		
Изпълнение на политиките за опазване на НКН.....	38		
Мониторинг на политиките за опазване на НКН.....	44		
Конкретни стъпки за участие на НПО в политиките за опазване на НКН.....	47		
Създаване на административен капацитет в НПО	47		

Настоящият документ е създаден по проект BG05SFOP001-2.009-0182
"Опазване на нематериалното културно наследство чрез повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство" финансиран по Оперативна програма „Добро управление“ 2014-2020, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз и Управляващия орган.

УВОД

През последните години се увеличава интересът към опазването на нематериалното културно наследство като важна част от идентичността и социалното самочувствие на местните общности като ежедневие, изкуства, занаяти, обичаи и др. Нематериалното културно наследство в хода на историята свързва общностите и изпълнява важна роля по отношение на адаптацията им към социалната, икономическата и околната среда. Нематериалното културно наследство е живо и динамично и обикновено се предава от поколение на поколение. То представлява част от живата колективна памет, като социално изградена реалност. Въпреки понякога архаичния си характер, традициите съществуват и до днес, свързвайки членовете на общността и изграждат идентичността им, често подкопавани от процеса на културни промени, на които са подложени

Конвенция за опазване на нематериалното културно наследство

Конвенцията за опазване на нематериалното културно наследство е приета на Генералната конференция на Организацията на обединените нации за образование, наука и култура, наричана по-долу „ЮНЕСКО“, състояла се в Париж от 29 септември до 17 октомври 2003 г., на своята 32-ра сесия, като се позова-

всички общности в съвременния свят. Ето защо опазването на НКН компенсира загубената идентичност на дадена общност в интерес на модернизацията, при съживяване и възстановяване чрез консенсус на някои културни особености, които са най-високо оценени на местно ниво. Това е и акцентът върху нематериалното културно наследство, както е дефинирано от ЮНЕСКО в Конвенцията за опазване на Нематериално културно наследство от 2003 г., по-специално по отношение на защитата на диалектите, местните култури, музиката, танц, театър, фестивали, обичаи и традиционни знания.

Нематериалното културно наследство е част от индивидите и общностите като до голяма степен определя тяхната идентичност посредством сложни знания и опит, които са се събирали през годините.

ва на съществуващите международни нормативни актове по правата на човека и по-специално на Универсалната декларация за правата на човека от 1948 г., на Международния пакт за икономически, социални и културни права от 1966 г. и на Международния договор за граждански и политически права от

1966 г., като взема под внимание значението на нематериалното културно наследство, израз на културното многообразие и гаранция за устойчиво развитие, което бе изтъкнато в Препоръката на ЮНЕСКО за опазване на фолклора от 1989 г., във Всеобщата декларация на ЮНЕСКО за културно разнообразие от 2001 г. и в Истанбулската декларация от 2002 г., приета на Третата кръгла маса на министрите на културата. В България тя е ратифицирана със закон, приет от 40-то НС на 26.01.2006 г. и влиза в сила от 10.06.2006 г.

Конвенцията отчита тясната взаимозависимост между нематериалното културно наследство и материалното културно и природно наследство, признава, че процесите на глобализация и социални промени създават условия за възобновяване на диалога между обществата, паралелно с проявите на нетърпимост, са източник на сериозна заплаха от деградация, изчезване и разрушаване на нематериалното културно наследство поради недостига на средства за неговото съхраняване и насърчава международната общност да способства за опазването на това наследство в дух на сътрудничество и взаимопомощ.

Съгласно препоръките на Конвенцията от 2003 г. за опазване на НКН на национално равнище, държавите ратифицирали Конвенцията са задължени **да предприемат необходимите мерки**

за осигуряване опазването на НКН, което имат на своята територия и да идентифицират и определят различните елементи на НКН с участието на общностите, групите и съответните неправителствени организации. За осигуряване на идентификацията с цел опазване всяка държава - страна в зависимост от съществуващата ситуация създава един или няколко **регистъра** на НКН, които подлежат на редовно обновяване.

Другите мерки за опазване включват:

- ✓ приемане на **обща политика**, насочена към повишаване ролята на нематериалното културно наследство в обществото и включване на неговото опазване в програмите за планиране;
- ✓ определяне или създаване на един или няколко **компетентни органа** за опазване на нематериалното културно наследство, което съществува на нейна територия;
- ✓ насърчаване на научните, техническите и изкуствоведските **изследвания**, разработване на научноизследователски методологии с цел ефективно опазване на нематериалното културно наследство и по-специално на застрашеното нематериално културно наследство; приемане на целесъобразни **юридически, технически, административни и финансови мерки** за насърчаване създаването или укрепването на **институции за**

подготовка на кадри в областта на управлението на НКН, както и **предаването** на това наследство чрез форуми и художествени пространства, предназначени за неговото представяне и изразяване; осигуряване на достъп до нематериалното културно наследство при спазване на съществуващите практики, определящи реда на достъп до отделни специфични аспекти на това наследство; създаване на **институции за документиране** на нематериалното културно наследство и улесняване на достъпа до тях.

Всяка държава-страна се стреми да използва всички целесъобразни средства за осигуряване на **признаване, уважение и популяризиране** на НКН сред обществеността в частност посредством: програми за образование, повишаване на заинтересоваността и информираността на обществото и по-специално на младежта; специални програми за обучение и подготовка на кадри в рамките на съответните общности и групи; мероприятия по укрепване на кадровия

Какво представлява нематериалното културно наследство?

Съгласно Конвенцията за опазване на нематериалното културно наследство **“Нематериално културно наследство”** означава обичаите, формите на представяне и изразяване, знанията и уме-

потенциал в областта на опазването на нематериалното културно наследство, свързани по-специално с въпросите на управлението и научните изследвания; и неформални способности за предаване на знанията. Също така държавите са насърчени **да информират обществеността за опасностите**, които заплашват това наследство, както и за инициативите, осъществявани за прилагането на тази конвенция, да стимулират опазването на природните пространства и на мемориалните места, чието съществуване е необходимо за изразяване на НКН.

В рамките на своята дейност по опазване на нематериалното културно наследство всяка държава-страна следва да се стреми да осигури по възможност най-широко участие на общности, на групи, а в отделни случаи на отделни лица, които се занимават със създаване, съхранение и предаване на това наследство, като се стреми да осигури тяхното активно участие в управлението на това наследство.

нията, а така също и свързаните с тях инструменти, предмети артефакти и културни пространства, признати от общностите, групите, а в някои случаи отделните лица като част от тяхното

културно наследство. Това нематериално културно наследство, предавано от поколение на поколение, се пресъздава постоянно от общностите и групите в зависимост от тяхната обкръжаваща среда, тяхното взаимодействие с природата, тяхната история и формира чувството им за самобитност и приемственост, като по този начин способства за насърчаване на уважението към културното многообразие и творчество на

“Нематериално културно наследство” се проявява по-специално в следните области:

- (а) устни традиции и форми на изразяване, в т. ч. и езика в качеството му на носител на нематериалното културно наследство;
- (б) художествено-изпълнителско изкуство;
- (в) социални обичаи, обреди и празненства;
- (г) знания и обичаи, отнасящи се до природата и вселената;

човечеството. По смисъла на тази конвенция за нематериално културно наследство се приема само това нематериално наследство, което съответства на съществуващите международни нормативни актове по правата на човека и което отговаря на изискването за взаимно уважение на общностите, групите и отделните лица и за устойчиво развитие.

(д) знания и умения, свързани с традиционните занаяти.

“Опазване” означава прилагането на мерки за осигуряване на жизнена трайност на нематериалното културно наследство, включително неговата идентификация, документиране, изследване, съхраняване, развитие, експлоатация, популяризиране и предаване, предимно чрез формалното и неформалното образование, а така също и възраждане на различните аспекти на това наследство.

Важна информация

Оперативни директиви за прилагане на Конвенцията за опазване на нематериалното културно наследство

III.2 Неправителствени организации и Конвенцията

III.2.1 Участието на неправителствени организации на национално ниво
90. В съответствие с чл. 11 (b) на Конвенцията, държавите-страни следва да включват релевантните неправителствени организации в прилагането на Конвенцията, освен в идентифицирането и определянето на нематериалното културно наследство и в други подходящи мерки за

опазване, в сътрудничество и координация с други участници, ангажирани с прилагането на Конвенцията.

III.2.2 Участие на акредитирани неправителствени организации

Критерии за акредитация на неправителствени организации

91. Неправителствените организации следва да:

- (а) да притежават доказани компетенции, експертиза и опит в опазването (както е дефинирано в чл. 2.3 на Конвенцията) на нематериално културно наследство, което принадлежи на една или повече специфични области;
- (б) имат локален, национален, регионален или международен обхват, както е подходящо;
- (в) имат цели, които са в съответствие с духа на Конвенцията и за предпочитане, устав или актове, които съответстват на тези цели;
- (г) сътрудничат в дух на взаимно уважение с общности, групи, а когато е подходящо, с отделни лица, които създават, практикуват и предават нематериално културно наследство;
- (д) притежава оперативен капацитет, включително:
 - редовно активно членство, което формира общност, обединена от желанието да преследва целите, за които е създадена;
 - установено седалище и призната юридическа форма, която е съвместима с националното законодателство;
 - са съществували и са реализирали подходящи дейности в продължение на най-малко четири години, преди кандидатурата им за акредитация.

Условия и разглеждане на акредитацията

92. Комитетът приканва Секретариата да събира заявки от неправителствени организации и предоставя препоръки по отношение на акредитацията им и по отношение на поддържането или прекратяването на отношенията с тях.

93. Комитетът предоставя своите препоръки на Общата Асамблея за решение, в съответствие с член 9 от Конвенцията. При получаване и разглеждане на тези заявки, Комитетът следва да обърне дължимото внимание на принципа на справедливо географско представителство въз основа на информацията, предоставена му от Секретариата. Акредитираните неправителствени организации трябва да спазват приложимите национални и международни правни и етични стандарти.

94. Комитетът прави оценка на приноса и ангажираността на консултативната организация и отношенията си с нея на всеки четири години

след акредитация, като взема предвид гледната точка на съответната неправителствена организация.

95. Решение за прекратяването на отношенията може да бъде взето по време на оценката, ако Комитетът счете за необходимо. Ако обстоятелствата налагат, отношенията със съответната организация могат да бъдат преустановени до вземане на решение относно прекратяването на тези отношения.

Консултативни функции

96. Акредитирани неправителствени организации, които съгласно член 9.1 от Конвенцията имат консултативни функции към Комитета, могат да бъдат поканени от Комитета да му предоставят оценителни доклади като референция за разглеждане от Комитета относно:

- (а) досиета за номинации за Списъка на нематериалното културно наследство, което се нуждае от спешна помощ;
- (б) програмите, проектите и инициативите, посочени в член 18 на Конвенцията;
- (в) заявки за международна помощ;
- (г) ефектите от плановете за опазване на елементи, вписани в Списъка на нематериалното културно наследство, което се нуждае от спешна помощ.

Процедура за акредитация

97. Неправителствена организация, която изисква акредитация за консултативни функции към Комитета, предоставя на Секретариата следната информация:

- (а) описание на организацията, включително нейното пълно официално наименование;
- (б) основните си цели;
- (в) пълен адрес;
- (г) датата на основаване или приблизителен период на съществуване;
- (д) името на държавата или държавите, в които работи;
- (е) документация, доказваща наличието на оперативен капацитет, включително доказателство за:
 - редовно активно членство, което формира общност, обединена от желанието да преследва целите, за които е създадена;
 - установено седалище и призната юридическа форма, която е съвместима с националното законодателство;
 - че е създадена и реализира подходящи дейности в продължение на най-малко четири години, преди кандидатурата им за акредитация.

(ж) дейност в областта на опазването на нематериалното културно наследство;

(з) описание на опита си в сътрудничество с общности, групи и носители на нематериално културно наследство.

98. Исканията за акредитация се изготвят чрез използване на формуляр ICH-09 (достъпен на <https://ich.unesco.org> или при поискване от Секретариата), който следва да включва цялата необходима информация и само исканата във формуляра информация. Заявките следва да се изпратят до Секретариата до 30 април през нечетни години за разглеждане от Комитета на редовната му сесия през същата година.

99. Секретариатът регистрира предложенията и актуализира списък на неправителствените организации, акредитирани към Комитета.

Цели на настоящия наръчник

Да съдейства за осъществяването на целите на Конвенция 2003 за опазване на нематериалното културно наследство и да популяризира необходимостта от опазване на нематериалното културно наследство на местно, национално и регионално равнище чрез осигуряване на по-висока съпричастност на обществеността към дейностите в тази област. С оглед на горепосоченото беше съставен настоящия наръчник, така че да бъде в помощ на неправителствените

организации и местни общности за ефективно опазване на нематериалното културно наследство, а механизмът да осигури включването и участието на гражданските организации в осъществяване на мониторинг и контрол на дейностите отнасящи се до вземането на решения, планирането, изпълнението, наблюдението и оценката на свързаните с нематериалното културно наследство публични политики и програми.

За кого е предназначен този наръчник

Настоящият наръчник е замислен като механизъм за изграждане и развитие на капацитета на НПО, местните общности и групи, както и на отделни лица заинтересувани за ефективното опазване на нематериалното културно наследство, като им предостави готови инструменти и знания, примери за

добри практики и полезна информация и контакти.

Участието на гражданите в планиране, изпълнение и мониторинг на политиките, включително в областта на културното наследство, е част от демократичния процес. Участието им в опазването на НКН дава възможност на хората да

се наслаждават на наследството, като същевременно признават своята индивидуална и колективна отговорност за него. Идентифицирането на съществуващите практики и процедури и техните области на приложение, както и оценката на тяхната ефективност и тяхното въздействие спомагат за консолидирането им чрез разработване на други направления за укрепване на участието на гражданите в полза на културното наследство.

България е с богата култура и културно наследство с дълбоки корени, които от своя страна притежават потенциал да се превърнат в успешен инструмент за социално и икономическо развитие. Настоящият наръчник цели да подпо-

могне включването на гражданския сектор в опазването и управлението на НКН, като се акцентира на подхода „от долу нагоре“, при който местните заинтересовани страни са главен инициатор, договорна страна, както и краен ползвател на целия процес по опазване на НКН, включително при мониторинг и оценка на политиките по съхраняване и опазване на НКН.

Механизмът на включване в политиката по опазване на НКН илюстрира по един практичен и конкретен начин отделните етапи, които една местна общност трябва да следва, за да открива, съхранява и най-вече да оползотворява своите културни ценности за целите на своето развитие.

Как е структуриран наръчникът

Наръчникът е разделен на две основни части.

Първата част е свързана с повишаване на административния капацитет на гражданския сектор. Описаните етапи, дейности и резултати при идентификация, документиране, експлоатация и популяризиране на НКН. Описани са в контекст, философия и механизми и тяхното прилагане в практиката с цел повишаване на административния капацитет на гражданското общество и местните общности.

Втората част включва – механизъм с конкретни инструменти за осъществяване на мониторинг, начините и способите, чрез които обществеността ще може да прави оценка и дава обратна връзка относно актуализирането на законодателството и прилагането на политики в областта на НКН.

Наръчникът включва и илюстрира по един практичен начин отделните етапи, които една местна общност трябва да следва, за да идентифицира, съхранява и най-вече да оползотворява елементите на НКН.

Нормативна рамка в областта на НКН

В рамките на проекта „Опазване на нематериалното културно наследство чрез повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство“ са изготвени два анализа – „Анализ на българската нормативна рамка в областта на нематериалното културно наследство спрямо международните документи в областта

на нематериалното културно наследство с включени препоръки“ и „Анализ на законодателството и политиките в страните членки на Регионалния център в областта на опазването на нематериалното културно наследство“. В анализите са идентифицирани основни стратегически и нормативни документи в политиката за опазване на нематериалното културно наследство.

Наднационално ниво:

- ✓ Всеобща декларация за правата на човека;
- ✓ Конвенция на ЮНЕСКО за опазване на нематериалното културно наследство;
- ✓ Европейска културна конвенция;
- ✓ Рамкова конвенция за значението на културното наследство за обществото;
- ✓ Стратегия за културното наследство в Европа през 21-и век;
- ✓ Резолюция 2269 (2019) Опазване и укрепване на нематериалното културно наследство в Европа;
- ✓ Резолюция на Европейския парламент „За интегриран подход към културното наследство на Европа“.

Национално, регионално, областно и общинско ниво

- ✓ Национална програма за развитие: България 2020;
- ✓ Европа 2020: Национална програма за реформи - Актуализация 2018 г.;
- ✓ Споразумение за партньорство на Република България, очертаващо помощта от Европейските структурни и инвестиционни фондове за периода 2014-2020 г.;
- ✓ Програма за управление на правителството на Република България за периода 2017-2021 г.;
- ✓ Актуализирана Национална стратегия за устойчиво развитие на туризма в Република България 2014-2030 г.;
- ✓ Проект на Стратегия за развитие на българската култура 2019-2029 г.;
- ✓ Регионални планове за развитие;
- ✓ Областни планове за развитие;
- ✓ Общински планове за развитие и стратегически документи.

Повече информация за резултатите от анализите можете да научите от електронната страница на Регионалния център за опазване на нематериално-

то културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО <https://www.unesco-centerbg.org/>

Защо е необходимо да се опазва НКН

Опазването на НКН цели неговото съхранение за идните поколения, като прилага мерки за осигуряване на жизнена трайност на нематериалното културно наследство, включително неговата идентификация, документиране, изследване, съхраняване, развитие, експлоатация и популяризиране.

Нарастващият интерес на обществото към НКН като цяло означава, че в днешно време общностите осъзнават все по-голямата си роля за опазване на своето наследство. Нематериалното културно наследство има важни социални и икономически функции и някои от тях са все така свързани с

общностите, придавайки допълнителни материални и нематериални изражения на стойността си.

През 2015 г. ООН поставя нови глобални цели за устойчиво развитие (Agenda 2030¹), като една от тях е за насърчаване на межкултурното разбиране, толерантност, взаимно уважение и етика на глобалното гражданство и споделената отговорност за опазване на културното многообразие на света, като до 2030 г. следва да се разработят и приложат политики за насърчаване на устойчивия туризъм, който създава работни места и насърчава местната култура и продукти.

Важна информация

*Програмата за устойчиво развитие за 2030 г. (Agenda 2030)² представлява план за действие, който се занимава с трите измерения - **икономическото, социалното и екологичното устойчивото развитие чрез 17 цели за устойчиво развитие** като силно взаимозависими сфери на действие, които засягат пътищата на развитие на всички нива и зачитат трите основни принципа - правата на човека, равенството и устойчивостта. Нематериалното културно наследство може ефективно да допринесе за устойчивото развитие по всяко от трите му измерения, както и за изискването за мир и сигурност като основни предпоставки за устойчиво*

¹ <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>

² <https://ich.unesco.org/doc/src/34299-EN.pdf>

развитие. Как най-добре може да се разбере мястото на нематериалното културно наследство в устойчивото развитие, така че неговите приноси да бъдат признати и напълно реализирани?

Приобщаващо социално развитие

- Нематериалното културно наследство е жизненоважно за постигането на продоволствена сигурност.

Традиционното осигуряване на храна - местното земеделие, пастирството, риболова, лова, системите за събиране и съхраняване на храни могат да допринесат значително за осигуряване на качествена храна.

- Традиционните здравни практики могат да допринесат за благополучието и качествено здравеопазване за всички.

Общностите по света са разработили разнообразие от знания и практики, свързани със здравето, предоставящи ефективни и достъпни терапии, често базирани на използването на местни природни ресурси. Билкарите например са важни доставчици на първична медицинска помощ на хората от хилядолетия.

- Традиционните практики, свързани с управлението на водите, могат да допринесат за равен достъп до чиста вода и устойчиво използване на водата, по-специално в селското стопанство и други поминъци.

През вековете, местните общности са доказали своя капацитет за формиране на устойчиви практики за управление на водите, ръководени от дълбоко задържани вярвания и традиции за осигуряване на достъп за всички до чиста вода.

- Нематериалното културно наследство предоставя живи примери на образователно съдържание и методи.

Общностите постоянно намират начини да систематизират и предават на бъдещите поколения своите знания и житейски умения, особено що се отнася до тяхната социална среда.

- Нематериалното културно наследство може да помогне за укрепване на социалното сближаване и приобщаване.

Социалните практики, ритуалите и празничните събития структурират живота на общностите и групите и могат да играят ключова роля за укрепване на социалната им отношения по приобщаващ начин.

- Нематериалното културно наследство е решаващо за създаването и предаването на ролите и идентичностите на половете и следователно е критично за равенството между половете.

Чрез нематериалното културно наследство общностите предават своите ценности, норми и очаквания, свързани с пола и половата идентичност на членовете на общността.

Устойчивост на околната среда

- Нематериалното културно наследство може да помогне за опазването на биоразнообразието.

Коренните и местните общности играят централна роля за опазването и устойчивото използване на биологичното разнообразие.

- Нематериалното културно наследство може да допринесе за устойчивост на околната среда.

Докаато човешките дейности консумират природни ресурси с нарастващи и неустойчиви темпове на глобално ниво, много местни общности са разработили начин на живот и нематериално културно наследство, които са сложно свързани с природата и зачитат околната среда.

Приобщаващо икономическо развитие

- Нематериалното културно наследство често е от съществено значение за поддържане на поминъка на групите и общностите.

Местните знания, умения и практики, поддържани и усъвършенствани през поколенията, осигуряват препитание на много хора.

- Нематериалното културно наследство може да генерира приходи и достойна работа за широк кръг хора и индивиди, включително от бедни и уязвими групи.

Традиционното занаятчийство, например, често е основен източник на доходи за групи, общности и индивиди, които иначе биха били в границите на икономическата система.

- Нематериалното културно наследство като живо наследство може да бъде основен източник на иновации за развитие.

Общностите и групите непрекъснато правят иновации и се променят. Нематериалното културно наследство е стратегически ресурс за осигуряване на трансформативно развитие на местно и глобално ниво.

- Общностите също могат да се възползват от туристически дейности, свързани с нематериално културно наследство.

Откриването на разнообразието от традиции, празнични събития, сценични изкуства, умения, свързани с традиционните занаяти и други области на нематериалното културно наследство, е мощен лост за привличане на туристи на национално, регионално и международно ниво.

Съхраняването и развитието на НКН създава положителни икономически ефекти, които намират пряко отражение в реализирането на постъпления от маркетинга на културния туризъм, както и нови възможности за заетост, допълнителни доходи за домакинствата, общностите, предприемачите, операторите в туризма, както и други аспекти. Освен икономическият ефект, голямо значение за местните общности имат също и положителното социално и екологично въздействие на културния туризъм. Той е нещо повече от една икономическа възможност – той е средство за обогатяване на качеството на живота и за предоставяне на права на местните жители в управлението. Особено важна е концепцията за предоставяне на права в управлението, защото тя е средство за насърчаване на развитието на местните общности, стимул за местните жители и организации да създават развитие според собствените си идеи и ритъм. По този начин местните общности участват в процесите на опазване и управление на НКН и са в състояние да оценят ползите, които това носи за тях.

Културният туризъм може също да служи като елемент на опазването, поддържане, защита и популяризиране на нематериалното културно наследство като например организиране на фестивали, събори и специфични обичаи. Творческият потенциал изпъква особено много, когато съживяването на определени културни традиции за целите на туризма насърчава художественото творчество и

пълнотата на идентифицирането на хората с тяхната среда и история. Следователно нематериалното културно наследство е един вид териториален капитал или източник на развитие, в който пребивават и на който се радват не само местните жители, но и туристите и който може да има положителен икономически, социален и екологичен ефект. Същевременно развитието на културния туризъм може да бъде заплаха за местните хора, особено когато дейностите или инвеститорите идват „отвън“ и се интересуват само от печалбата, като приемат местната общност повече като неудобство, отколкото като носител на ползи. На тази основа може да се направи заключението, че дългосрочните аспекти и успех на развитието на културния туризъм зависят от създаването на партньорства между местните власти, бизнеса и местните общности, включително в случаите, когато инвеститорите в културен туризъм и операторите са местни жители. Следователно местните общности са най-важният участник и тяхното общо развитие трябва да бъде главният принцип в целия процес. Това са групи от различни хора, домакинства, местни предприемачи и личности с повече или по-малко влияние в общността. Тяхната роля е от огромно значение и трябва да бъдат информирани и сами да вземат решения за съхраняване на НКН, включването им в развитието на културния туризъм и какъв вид продукти искат да предлагат на туристите, както и какви биха били очакваните ползи и разходи

Източник: Регионален Център София

Включване на заинтересованите страни в опазването на НКН

Създаването на добри взаимоотношения между различните административни власти, организации на местните общности, между публичния и частния сектор е главен фактор за осигуряването на по-добри и трайни резултати от дейностите по опазване на НКН. Поради това е очевидно, че за подобряване на съвместната работа е важно да има добра комуникация и добро планиране. За разпространяването на културата на планиране чрез участие сред партньорите и за улеснение на взаимоотношенията между местните и регионални обществени органи, неправителствени организации, бизнеса, е особено важно улесняването на общественото участие сред местните общности. През последни-

за цялата общност. Опазването на НКН е важно тъй като запазва идентичността и живия потенциал на регионите, които могат да дадат уникални продукти на туристическия пазар и допълващи дейности, които имат ролята за увеличаване на заетостта, с положителни външни въздействия върху качеството на живот. НКН е един от важните компоненти, който има роля за създаване на характер и свързва историята с настоящето и бъдещето.

те години все повече се увеличава прилагането на подхода на участие в процеса на вземане на решения, което означава участие на заинтересованите страни, които имат интерес от решенията или притежават полезен опит, който може да бъде споделен. Понятието „участие“ може да се асоциира с различни значения, от обикновеното предаване на информация (еднопосочно), до едно активно участие, основано на партньорство, в което се включват много страни, например служители в администрацията, граждани, експерти, заинтересовани участници, носители. Под активно участие се има предвид „участие на различни заинтересовани страни“, на които се дава възможност не само да слушат и наблюдават, но и право

да се включат активно в процесите, като приемат възможността да могат да променят тези процеси. Изборът на метода „чрез участие“ по същество означава събирането на едно място на различни гледни точки, като средство за въвеждане на иновации. Този подход доказва своята ефективност, защото чрез него се създават връзки между субекти, които обикновено не комуникират помежду си, като така получават възможност да се запознаят с различните гледни точки и по този начин се създава пространство

за откриване на нови начини за разглеждане и разрешаване на проблемите и предизвикателствата. Възприетият подход на участие включва разрешаване на конфликти, създаване на ново знание и споделяне на познания между различните заинтересовани страни и подобряване на комуникацията. В рамките на проекта е направен анализ на заинтересованите страни, който включва различните институции, организации и групи, които имат отношение към политиката за нематериално културно наследство:

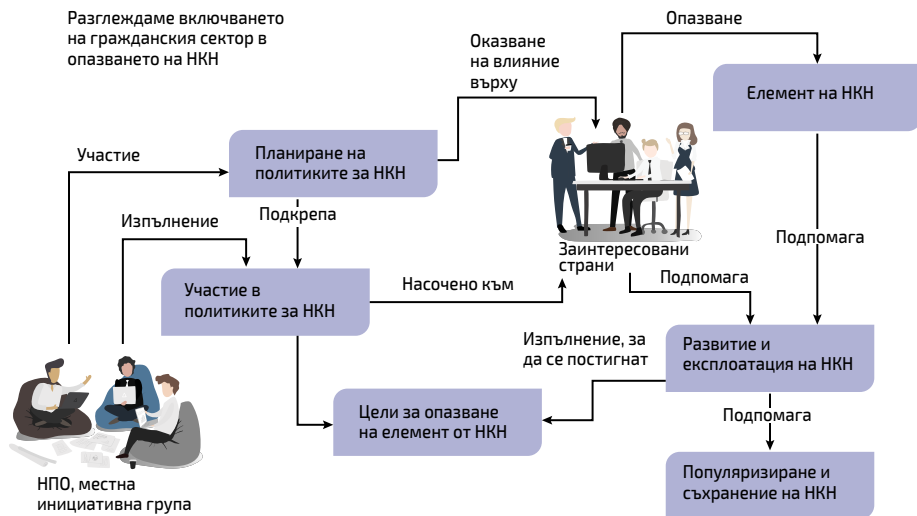
Група	Заинтересовани страни	Участие	Контакти
Централна власт	Министерство на културата; Министерство на туризма; Министерство на образованието и науката	Отговаря за законодателството и националните политики за регионално и местно развитие. Разработват политики и привличат инвестиции за реализиране на държавни политики в областта на културата, запазване на културно – историческото наследство, туризма, продължаващото образование.	http://mc.government.bg/ http://www.tourism.government.bg/ https://www.mon.bg/
Регионални власти	Регионални съвети за развитие Регионални координационни съвети Областни управители	Отговарят за изпълнението на стратегическите направления на регионално и областно ниво. Политиката е залегнала в заложените мерки в Регионалните планове за развитие на плановите региони, както Областните стратегии	
Местни власти	Общински администрации Общински съвети	Отговарят за изпълнението на политиката на местно ниво. Реализиране на политики на местните власти. Утвърждаване и развитие на местното самоуправление, като основна форма на местната демокрация и защита на местните интереси. Политиката е залегнала в заложените мерки в Плановите за развитие на общините и други общински стратегически документи. Общинските съвети следва да приемат стратегия за опазване на културното наследство на територията на съответната община в съответствие с националната стратегия по чл. 12, ал. 2; да създават общински фонд „Култура“ при условията и по реда на Закона за закрила и развитие на културата и да осигуряват финансиране чрез целеви средства в общинския бюджет на дейностите по издирване, изучаване, опазване и популяризиране на културните ценности. (ЗКН)	Полезни контакти можете да намерите на интернет страниците на всяка община, както и в тази на националното сдружение на общините в Б. https://www.namrb.org/

Група	Заинтересовани страни	Участие	Контакти
Бизнес	Туристически оператори Туристически агенти Организации на фестивали и изложения	Заинтересован от възможностите за включване в политиката и развитието на културния туризъм на местно ниво. Заинтересовани от увеличаване на заетостта и доходите.	
Структури на гражданското общество (НПО)	Сдружения в обществена полза Местни инициативни групи Браншови сдружения на бизнес Камари на занаятчиите	Заинтересовани от опазването и популяризирането на различни елементи на НКН. Заинтересовани от наличието на проекти за опазване на НКН. Заинтересованост в зависимост от наличието на браншови организации и камари на занаятчиите в отделните региони.	https://vomr.bg/ http://www.rzk-sofia.com/
Читалища	Представители на читалища Читалищни сдружения и съюзи	Заинтересовани от провеждане на политика за запазване на културното – историческото наследство, развитие на материалното и нематериално наследство. В читалищата се извършват културни и образователни дейности, насочени към опазване на обичаите и традициите на българския народ. Те са създадени от самите общности	https://chitalishta.com/
Музеи	Национални музеи Регионални исторически музеи Общински исторически музеи Етнографски музеи Тематични музеи Музейни сбирки Виртуални музеи	Участие с експертиза при разработването на национални и регионални политики и стратегически документи. Призвани да издирват, изучават, опазват и представят културни ценности с познавателна, образователна и естетическа цел.	
Научни и образователни институции	Институти на БАН Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей Университети Средни училища Професионални гимназии	Участие с експертиза при разработването на национални и регионални политики и стратегически документи. Участие в процесите на опазване на НКН, най-вече в процесите по идентифициране, документирание и изследване. Засилване на връзка наука – образование – икономика. Отговаря за развитие на образователните програми и насочването им към придобиване на знания и умения продиктувани от нуждите на социално-икономическата среда.	http://www.bas.bg/ http://iefem.bas.bg/ Всеки университет си има собствена страница.

Механизъм за включване, обратна връзка и оценка на гражданите, гражданските организации и местните общности в опазването на НКН

Участието на гражданите в процеса на формиране на политиките в областта на НКН и на вземане на решения, е условие за открито, отговорно и ефективно опазване и управление на НКН. Участието на гражданите може да е пряко и

представително, лично или чрез граждански организации, да е под формата на консултиране или гражданите да са непосредствено включени в процеса на вземане на решения на национално или местно ниво.

Съществуват трудности и проблеми във взаимодействието публична власт – НПО и граждани.

Трудности, произтичащи от публичните власти	Трудности, произтичащи от гражданския сектор
Публичната власт не желае да влиза в диалог с гражданския сектор и трудностите идват от липсата на желание от страна на администрацията за диалог с гражданството.	Незаинтересованост и пасивност на гражданските организации, неинформираност.
Достъпът на НПО до заседанията на постоянните комитети е затруднен. Липса на прозрачността и гражданското участие в управлението и в различни обсъждания, форуми и публични дискусии.	Непознаване на нормативната уредба и липса на капацитет за участие в политиките по опазване на НКН.
Формално провеждане на консултациите с широката общественост – еднократно действие чрез публикуване на програми, бюджети, стратегии и други документи на интернет страницата на публичния орган.	Липсата на доверие в публичните власти
Недобра координация в публичните институции и дълги административни процедури на съгласуване. Това най-често води до лоша комуникация с гражданите; няма предварителна информация за въпросите, които ще се обсъждат на общинските сесии.	Загуба на интерес и мотивация за участие в публични политики.

Съществуват различни инструменти за консултиране с НПО на държавно и местно ниво, както и на институционализираното включване на НПО в процесите на вземане на решения чрез участието в състава на различни видове органи с консултативни и/или управленски функции. Провеждат се процедури за включване чрез директно излъчване на представителство на НПО в различни органи, на основата на критериите, на които организациите трябва да отговарят, за да се включат със свои представители в съответните органи. Основният позитивен резултат от участието на НПО в политиките по опазване на НКН е повишаването на легитимността на взетите решения от органите на национално или местно

ниво и популяризиране и експлоатиране на идентифицираните елементи на НКН. Други приноси от съвместната работа между гражданския и публичния сектор са:

- ✓ **Застъпничество:** повдигат въпроси и нужди на определена група, представят определена гледна точка или общ публичен интерес, които не са обхванати от законодателството или от други документи, инструменти или средства на политиките.
- ✓ **Информация и осведомяване:** споделят идеите на НПО с публичните органи, ангажират и представляват членове, потребители и ключови граждански обединения, действат като посредници на широката об-

щественост: изслушват, реагират и информират.

- ✓ **Експертно мнение и консултации:** експертите с познания по определени теми играят ключова роля в определянето на политиките. Техните анализи и проучвания определят актуални и бъдещи нужди на обществото и предлагат решаващи перспективи.

- ✓ **Иновации:** развитие на нови решения и подходи, демонстрация как те могат да бъдат включени в дневния ред на политиките. Предоставяне на услуги: НПО са основен участник за оформянето на политиката и създаването на алтернативни или нови услуги за определени групи потребители.

Източник: Регионален Център София

Съгласно Наръчника за гражданско участие³, съществуват четири степенувани нива на участие: информация, консултация, диалог и партньорство. Това са нивата на включване на неправителствените организации и гражданския сектор в планиране, изпълнение и мониторинг на политиките по опазване на елементите на НКН. Включването в политиките ще позволи по-адекватно и ефективно отразяване на нуждите и интересите на неправителствените организации, местните инициативни групи и обществото като цяло. Като граждани всички имаме интерес да запазим разнообразните български традиции, обичаи и празници. Активното включване

на гражданския сектор в планирането, изпълнението и оценката на местните политики ще повиши ангажираността на населението и заедно с повишаване на икономическия ефект, ще спомогне за намаляване на миграцията на младите хора от малките към големите населени места. Мерките за опазване на НКН са идентификация, документиране, изследване, съхраняване, развитие, експлоатация, популяризиране и предаване, предимно чрез формалното и неформалното образование, а така също и възраждане на различните аспекти на това наследство. Съотнесени към нивата на участие политиките на опазване на НКН биха изглеждали така:

Ниво на участие	Мерки в опазването на НКН	Полезни инструменти за НПО
<p>Информация - достъпът до информация стои в основата на всички последващи стъпки за участието на НПО в процеса на вземане на решения по отношение на политиката за опазване на НКН.</p>	<p>Гражданските сдружения могат да участват активно в идентифицирането на елементите на НКН като се информират за предприети мерки за документиране и изследване или съхраняване и развитие на НКН от местните и публични органи. Също така, активното включване в популяризирането на елементите на НКН от гражданския сектор, чрез социални медии, мрежи за взаимодействие, форуми и др. биха били много полезни за повишаване на публичността на елементи на НКН и възраждане на различните аспекти на това наследство сред широката общественост.</p>	<p>При планиране, изпълнение и мониторинг на политиките за опазване на НКН, гражданските организации могат да подпомогнат осигуряването на лесен и свободен достъп до актуална, точна и навременна информация относно политическия процес, документацията и вземащите политически решения лица, като например онлайн бази данни. Много полезно е включването на НПО в проучване за вникване в даден проблем и разработване на предложения за решаването му. Включването в Кампании и лобиране от страна на НПО за повишаване на осведомеността, например посредством позиции, афиши, брошури, уебсайтове, съобщения за медиите и публични прояви е много полезно при изпълнение на политиките по опазване на НКН. Много граждански асоциации създават уеб сайт или друга онлайн платформа осигуряваща с лесен достъп до ключови документи и съобщения за публични събития организирани в областта на НКН. Електронните инструменти предлагат големи възможности за подобряване на участието на НПО и допринасят за прозрачност, отговорност и отзивчивост на институциите. За да се използва максимално потенциалът на електронните инструменти, те трябва да се интегрират от всички участници в процеса на вземане на решение, включително от публичните органи на всички нива и от гражданския сектор.</p>
<p>Консултация - обикновено при консултацията публичните органи информират НПО относно актуален проблем и очакват коментари, възгледи и обратна връзка.</p>	<p>Много подходящо е включване на гражданския сектор в консултации, чрез които могат да подпомогнат опазването на елементи от НКН с експертна помощ, познания и опит. Консултацията е подходяща при документиране и изследване на НКН, като тя не трябва да се ограничава само до публичните органи, а и до други публични или частни организации, чиято дейност е свързана с идентифицираното НКН, като музеи, читалища, занаятчийски камари и др. При планиране и изпълнение на политиките заедно с общинските администрации, читалища или музеи.</p>	<p>От голямо значение е местните, регионални и национални НПО да развият капацитет и умения, за да могат активно да участват във формулирането на политиката, осъществяването на проектите и предоставянето на информация за НКН. Изграждането на капацитет може да включва консултации, участие в обучения за подобряване на разбирането за съответните роли на НПО и публичните органи в процеса на опазване, както и програми за обмен, чрез които да се улесни разбирането на всяка от страните за ролята им и реалностите на другата. Включването на НПО в консултации, които могат да бъдат онлайн или чрез други техники, с цел да се проучат интересите и да се съберат предложения от заинтересованите страни. За успешно изпълнение на политики по опазване на НКН е важно включването на различна експертиза по опазване на културното наследство. Участието на гражданския сектор в петиции, които могат да се подават чрез онлайн инструменти като електронни петиции или уеб форуми ще повиши ангажираността на широката общественост по проблеми и предизвикателства по опазването на различни елементи от НКН.</p>

³ <https://www.strategy.bg/PublicConsultations/View.aspx?lang=bg-BG&Id=4344>

Ниво на участие	Мерки в опазването на НКН	Полезни инструменти за НПО
<p>Диалог – той е двупосочно общуване, което се основава на взаимни интереси и потенциално споделени цели за постоянен обмен на възгледи. Диалогът варира от отворени публични изслушвания до специализирани срещи между НПО и публичните органи.</p>	<p>Диалогът е високо ценен на всички етапи от процеса на вземане на решения по отношение на изработването и преформулирането на политиките в областта на НКН, както и при планиране-то на мерки за съхраняване и развитие на НКН.</p>	<p>За да се улеснят взаимоотношенията между НПО и публичните органи, много държави са създали органи за координиране. Сред тях са правителствени органи като служителят за връзка с гражданското общество или централен координиращ орган като единствен събеседник, партньорски структури като комитет и от множество заинтересовани страни, работни групи, експертни съвети и други консултативни органи (постоянни или ad hoc), както и съюзи/обединения на НПО, които обединяват ресурсите си и разработват съвместни позиции.</p> <p>Включването в изслушвания и публични форуми със заинтересованите страни, за да се определят и разяснят чувствителните аспекти и интересите на различните групи при опазването на елементи от НКН е много полезно при вземане на решения при приоритизиране на елементите и избор на подходи за тяхното съхранение и популяризиране.</p> <p>Участието в граждански форуми и граждански съвети за дискусии с гражданите и с НПО, гарантират по-голяма приемственост на взетите решения по отношение политиките за опазване на НКН.</p>
<p>Партньорство – на това ниво НПО и публичните органи се обединяват за тясно сътрудничество, като НПО запазват своята независимост и правото си да провеждат кампании и да действат независимо от ситуацията на партньорство.</p>	<p>Партньорството може да се прилага на всеки етап от процеса на вземане на решения в политиката на НКН, и най-вече в експлоатация и популяризиране на НКН. Партньорството може да включва дейности като възлагане на специфична задача на НПО, например предоставяне на услуги, както и форуми за участие, и създаване на нови органи за съвместно вземане на решения, включително за разпределяне на средства.</p>	<p>Работна група или комитет, образувани като постоянна или ad hoc експертна група, които да дават съвети и да изразяват предпочитания във връзка с политиките за опазване на НКН.</p> <p>В много европейски страни са разработени рамкови споразумения, в които се очертават начинанията, ролите, отговорностите и процедурите за сътрудничество. Тези документи (Меморандуми) поставят ясна основа за сътрудничество и по този начин подпомагат продължаващия диалог и взаимното разбиране между НПО и публичните органи. Сред тях са двустранни споразумения с парламента или правителството, стратегии за сътрудничество и официални програми за сътрудничество, приети от публичните органи.</p>

Източник: Регионален Център София

Описаните нива на гражданско участие и включване в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство в сферата на нематериалното културно наследство би осигурило възможности за по-добро информиране на обществото за работата на институциите, за самите елементи на нематериалното наследство, би привличало ресурс и партньорства в увеличаването на популярността и припознаването на ценностите на нематериалното културно наследство като изключително ценни за общността и страната. Повишаването на възможностите за гражданско участие е процес, към който не трябва да се подхожда формално или статично. Увеличаването на гражданското участие е гаранция за това, че процедурите за опазване на нематериално културно наследство и неговото популяризиране ще бъдат в актуална връзка с действителността и промените в средата. Например като добра практика може да се изведе подписания Меморандум за развитието на туризма, чрез опазване на природата и културното наследство между Българската туристическа камара, Българската регионална туристическа камара, Българската асоциация за алтернативен туризъм, Асоциацията на българските туроператори и туристически агенти, Българската асоциация за селски и екотуризъм, Българската асоциация на туристическите агенции, Коалиция „За да остане природа в България“ и Гражданската инициатива за опазване на културно историческото

наследство за съвместна работа по общи цели и приоритети по отношение на политиките за туризма в България. Това е добър пример, който може да се развие и прилага и по отношение на политиките за опазване на НКН.

Въз основа на направения анализ на нормативната уредба и нейното прилагане, реализиран в рамките на проекта, е изведена препоръка, че е необходимо подобрение на законодателната рамка по отношение на непосредственото включване на гражданите и техните организации в процесите на вземане на решения и в законодателния процес. Същевременно, за да не остане само като пожелание, съществуващата законова уредба следва да се допълни със стратегическа такава, с ясна пътна карта и бюджет към нея. За да бъде наистина ефективно гражданското участие при планирането на политиките за НКН, в стратегическата рамка трябва да се предвидят действия, които да задължават държавните органи да се консултират с граждани и граждански организации в един открит делиберативен процес, който гарантира възможността за включване на разнообразните идеи и интереси за опазване на НКН. Основната промяна трябва да бъде насочена към разширяването на възможностите на гражданите (общностите) пряко да отправят предложения за защита на нематериално културно наследство и в партньорство със структурите на местната власт, читалищата, научните институти, НПО и браншови организации, занаятчий-

ски камари и др. Това би допринесло за разширяване кръга от лица, имащи право да предлагат елементи за включване в регистъра, както и включването на бизнеса, като пряко заинтересована страна от наличието и качеството на елементите на нематериалното културно наследство в някои сфери на бизнеса, като например културния туризъм. Тези промени допълнително поставят на дневен ред необходимостта от адекватна и най-вече непре-

късната актуализираща се политика по отношение на предлагането, определянето и защитата на традиционни техники, продукти и процеси. В тази ситуация, за да отговорят на предизвикателствата, структурите на местната власт и читалищата имат нужда от адекватен, ясен и предвидим партньор, какъвто могат да бъдат неправителствените организации, граждански инициативни групи, научни и професионални институти.

ПЛАНИРАНЕ НА ПОЛИТИКИТЕ ЗА ОПАЗВАНЕ НА НКН

При планиране и разработване на политиките за опазване на НКН, гражданският сектор може да бъде полезен при идентифициране на предизвикателства и предлагане на решения, осигуряване на доказателства за предпочитаните предложения и защита на интересите на широката общественост.

В Наредба №1 от 08.05.2013 г. за реда за водене на регистъра на нематериалното културно наследство на Република България са посочени лицата, които имат право да отправят предложение за вписване в регистъра на нематериалното културно наследство и това са:

- ✓ читалищата;
- ✓ музеите;
- ✓ локален център за нематериално културно наследство или
- ✓ Националният център за немате-

риално културно наследство при Института за етнология и фолклористика с Етнографски музей на Българска академия на науките.

Същите лица са оправомощени и да правят предложение за отписване на

Източник: Регионален Център София

елементи от Регистъра за нематериално културно наследство.

Вписването и отписването от Регистъра на нематериалното културно наследство е едно от най-съществените проявления на политиката по неговото опазване. Най-логично е предложението да могат да идват „отдолу“, от общността и след това по утвърдената законово процедура същото да бъде оценено от лицата, притежаващи съответната експертиза. Ограниченият кръг лица, които могат да правят предложения, се явява нормативна пречка за широко включване на гражданското общество в политиката по идентифициране и опазване на нематериалното културно наследство. Ето защо е препоръчително с цел опазване на НКН, гражданският сектор да създаде ефективни партньорства с читалищата и музеите, още повече че основните цели, които читалищата имат, а именно: „запазване на обичаите и традициите на българския народ“, „развиване и подпомагане на любителското художествено творчество“, „събиране и разпространяване на знания за родния край“⁴.

Приносът на гражданския сектор при планиране на политиките за опазване на НКН може да бъде следният:

- **застъпничество:** осигуряват се гаранции, че ще бъдат отчетени нуждите и интересите на заинтересованите страни, засегнати от разработваната политика;

- **информирание и запознаване:** обществото и гражданските групи се информират за предстоящата политика чрез гражданските организации;
- **експертиза и съвети:** осигуряват се изследвания и анализи по разглеждания въпрос и могат да се добавят на приоритети към проекта на политиката;
- **иновация:** предлагат се решения чрез нови подходи, практически решения и конкретни модели, които носят ползи на конкретни групи;

Източник: Регионален Център София

- **наблюдение:** процесът на разработване се проследява, за да се гарантират прозрачността и възможностите за включване.

⁴ Чл. 3 от Закона за читалищата

За да бъде ефективно включването на гражданския сектор в планирането и разработването на политики за опазване на НКН, администрациите на национално, регионално и местно ниво трябва да предоставят навременна и изчерпателна информация за протичащите процеси на

консултиране при спазване на минимални стандарти (като ясни цели, правила за участие, срокове, лица за контакт и т.н.), покана към всички потенциални заинтересовани страни и организиране на отворени срещи, осигуряване на адекватни срокове и средства за консултиране.

Важна информация

На интернет страницата на организацията ICHNGO Forum (<http://www.ichngoforum.org/>) можете да откриете добри практики за опазване на елементи на НКН и примери за опазване на НКН по света, включването на граждански организации, създаване на работни групи и изграждане на капацитет за опазване на НКН.

Информирание

Интернет страницата на Министерство на културата⁵ предлага отворен и свободен достъп до документи свързани с политиките за опазване на нематериалното културно наследство, като освен закони, постановления и наредби, информира гражданите за обществени обсъждания и проекти на нормативни актове. Програма №8 "Подпомагане развитието на българската култура и изкуства, на българския книжен сектор, библиотеки и читалища реализира националната политика"⁶. По програмата се осъществява контрол за спазване изискванията на Закона за културното наследство и на издадените въз ос-

нова на него актове. Тя съдейства за създаване на условия за развитие на народните читалища като културни центрове за разширяване на достъпа на гражданите до културни продукти, участие в културния живот, развитие на творческия потенциал и съхраняване на нематериалното културно наследство. Програмата отговаря за

- ✓ Поддържане на Регистър на народните читалища в България;
- ✓ Поддържане регистър на обществените библиотеки;
- ✓ Поддържане регистър на нематериалното културно наследство;

⁵ <http://mc.government.bg/>

⁶ Доклад към бюджетната прогноза за периода 2018-2020 г. по бюджетни програми на МИНИСТЕРСТВО НА КУЛТУРАТА <https://www.parliament.bg/bills/44/1800-MK.pdf>

Важна информация

На интернет страницата на UNESCO⁷ <https://ich.unesco.org/en/forms> можете да откриете новите форми, които ще се използват за номинации, предложения, молби за помощ, заявки за акредитация на неправителствени организации и периодично отчитане на Представителната и Спешна листа, за предложения за Регистъра на добрите практики, както и за различните видове международна помощ, искания за акредитация на НПО и за периодичното отчитане (2020 г.).

Сайтове с цялостен достъп до ключови документи и обявления на публични събития са <http://mc.government.bg/> - Министерство на културата, www.strategy.bg - порталът за обществени обсъждания, <https://chitalishta.com/> - информация и регистър на народните читалища, а информация за музеите - <http://www.museology.bg/>.

Читалищата отговарят за разширяване спектъра на културните дейности и изяви за различните възрастови и социални групи. Те подпомагат културни прояви, организирани най-вече на общинско ниво. Но също така, чрез тях може да се участва в планирането на политиките за опазване на НКН на национално ниво. Например в прилагане на мерки за защита на нематериалното културно наследство - национална програма „Живи човешки съкровища – България“. Музеите също са важен фактор за развитието на процесите свързани с опазването и популяризирането на нематериалното културно наследство особено специализираните етнографски такива. В рамките на общи-

те музейни експозиции са обособени и пространства за представяне на етнографските и фолклорни особености на отделните региони и страната като цяло. Интернет страниците на повечето общински администрации съдържат наредби или правилници с разписани указания как може да участвате в обществени консултации, обсъждания или работни групи. В началото на всяка година общините публикуват културните си календари с предстоящите организирани мероприятия. Повечето от тях са в сферата на НКН – събори, представяне на обичаи, фестивали и обикновена са организирани от местните читалища.

Стратегии за устойчиво развитие на културата и свързаните с нея творчески индустрии са приети в някои от по-големите общини на страната, между които София, Русе, Пловдив, Велико Търново. Всички те обхващат периода 2014-2020, а в Пловдив и до 2024 г., като съчетават в едно политики, стратегии и тактически планове за опазване на културното наследство в неговата цялост.

⁷ <https://ich.unesco.org/en/forms>

Консултиране и диалог

Провеждането на обществени консултации със заинтересованите страни са задължителни по реда на чл. 26 ЗНА⁸. Планирането на консултациите, утвърждаването на индикативен график, определянето на заинтересованите страни и изборът на начините на провеждането им се определят от администрацията, като те могат бъдат чрез портала за обществени консултации, официалните интернет страници на съответните институции, заседания на консултативни органи, срещи със заинтересованите страни, фокус групи,

изследване на общественото мнение и други подходящи форми съгласно спецификата на проекта на нормативен акт.

Консултирането и диалогът при планиране на политиките за опазване на НКН се осъществяват на различни обществени съвети като например – обществен съвет към Министъра на културата, обществени експертни съвети, Национален съвет за нематериално културно наследство, Национален съвет по читалищно дело, работни групи и др.

Важна информация

Съставът и структурата на Националния съвет за нематериално културно наследство е определен с Правилник според който: Чл. 3. (1) Съветът се състои от председател, заместник-председател, секретар и членове.

(2) Председател на съвета е заместник-министър на културата, отговарящ за нематериалното културно наследство.

(3) Председателят организира и ръководи дейността на съвета и координира изпълнението на решенията му.

Чл. 4. Броят на членовете на съвета е до 16, включително председателят.

Чл. 5. (1) В състава на съвета се включват:

1. учени от Института за етнология и фолклористика с Етнографски музей на Българската академия на науките - доказани експерти в шестте сфери на проява на нематериалното културно наследство, съгласно българския национален регистър на нематериалното културно наследство, посочени в чл. 2, ал. 1 от Закона за културното наследство;

2. представител на общностите - носители на нематериалното културно наследство;

3. представител на читалищната общност като доброволна гражданска институция за общностно сдружаване;

4. представител на регионалната мрежа на музеите, развиващи дейности в областта на нематериалното културно наследство;

5. главният секретар на Националната комисия за ЮНЕСКО;

6. представители на Министерството на културата, висшите учебни заведения, Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО и Националното сдружение на общините в Република България.

На тези съвети следва да има граждански квоти, които да гарантират равнопоставеност на всички заинтересовани страни и да предоставят възможност за участие в консултациите. Този принцип гарантира, че освен всеобщо, участието е и равнопоставено – всяка позиция тежи колкото всички останали. Също така, администрациите – национални или местни са водещи в планирането на политиките за опазване на НКН – на национално или местно ниво и могат да организират изслушвания и панели с въпроси и отговори за идентифициране и тълкуване на чувствителни въпроси и проблеми и събиране на предложения – в пряка комуникация и онлайн.

Минималните стандарти за провеждане на ефективен консултативен процес изискват той да има следните характеристики: Ясно определени цели, предмет и съдържание на въпросите, подлежащи на обсъждане; Ясен регламент за включване в процеса на консултации на

заинтересованите страни; Публикуване на информация на всички етапи от процеса; Разумен график за участие; Механизми за ефективна обратна връзка. Например при изготвянето на проекта на стратегия за развитие на българската култура 2019-2029 са използвани различни инструменти за обществени консултации като обществени обсъждания, работна група, експертни обсъждания и др. Добре би било при планиране на политиките в средносрочния документ да се използват и количествени инструменти като социологическо изследване и анкетно проучване. Поставените стратегически цели по отношение на НКН са:

1. Изграждане на адекватно национално законодателство в областта на нематериалното културно наследство.

2. Поддържане на видимостта на българското нематериално културно наследство в международен план.

⁸ ЗАКОН ЗА НОРМАТИВНИТЕ АКТОВЕ

3. Изграждане на адекватни културни политики за съхранение на нематериалното културно наследство на национално равнище и като част от световното културно наследство.

4. Създаване на възможности за обвързване на елементите на нематериалното културно наследство с културния туризъм, при отчитане спецификите на този вид наследство.

5. Създаване на условия за финансово подпомагане процесите по опазване и съхраняване на нематериално културно наследство.

Дейности заложи в нея по отношение на НКН са:

- ✓ Подкрепа на механизмите за поддържане и попълване на Националния регистър на нематериалното културно наследство, Национална листа на елементите на нематериално културно наследство, нуждаещи се от спешна помощ, Национална листа на добрите практики;
- ✓ Подкрепа на национално значими събори на народното творчество и панаири на традиционните занаяти;
- ✓ Подкрепа на процесите свързани с документиране, обработка, систематизация, анализ и дигитализация

ция - на съществуващи (академични институти, университети, музеи, читалища) и нови архивни сводове в областта на нематериалното културно наследство.

- ✓ Изграждане в страната на локални центрове за опазване и популяризиране на нематериалното културно наследство.

За изпълнението на Стратегията ще бъде разработен конкретен План за действие, с отбелязани ясни и изпълними срокове, ангажименти и отговорности.

Като се има предвид, че този документ още е в проект е необходимо гражданският сектор да се включи активно в обществени обсъждания, специализирани експертни съвети и предварителни обсъждания на процедури за финансова подкрепа.

Други форми на участие са предприемането на кампании и лобиране за проектиране на политиката чрез позиции, писма и манифести. Използвайки силата на социалните медии и давайки гласност на конкретни идеи ще се предизвика интереса на широката общественост върху предизвикателства и проблеми по опазването на елементи от НКН.

Важна информация

Препоръчително е участието на гражданския сектор в изследвания за събиране на информация за процеса на планиране и разработване на политиките за опазване на НКН с участието си в консултативни съвети, форуми и други събития. Много от институциите при обсъждане на промени в нормативни актове и политики организират анкетни проучвания, фокус групи и интервюта. Добре е гражданския сектор да е много активен в процесите на планиране, да споделя мнение и участва в организирани мероприятия.

Добра практика Споделен опит от гр. Русе , България

- ✎ През 2012 г. в Русе са участвали 50 НПО-та при обсъждането и изработването на културния календар на града и реалното последващо осъществяване на проектите на 30 НПО, които до днес поддържат определени събития. Това е реално и демократично изработване на културна стратегия за общината.
- ✎ През 2019 г., отново в Русе, е проведено публично обсъждане между различни групи от творци за развитието на културата през следващите години, очакват се резултати във формиране на културните политики в града.
- ✎ Клуб на приятелите на РИМ гр. Русе си партнира в следните сфери – култура и образование, развитие на дейности в полето на хора, общество, медии, арт; култура, неформално образование, проучвания съвместно с университети, музеи и НПО, промотиране на местното културно наследство; обединение на общност, заинтересована от наследство, свързано с българската гайда, с майстори и изпълнители; култура, образование, по-ограничено - изследвания.

Партньорство

Публичните администрации, централни и местни, стават все по-диалогични, стимулират партньорства с гражданския сектор, с читалища и музеи с произтичащите от това споделени права и задължения. Особено значение се отдава на ролята на гражданските сдружения, поощрявани да бъдат не само партньор на публичните власти, но и техен коректив. Във връзка с това, се усъвършенстваха и европейските политики за финансиране в тази област.

Администрациите, съвместно с неправителствени организации, читалищата и музеите организират експертни семинари и срещи, конференции и други събития за опазване на нематериалното културно наследство и насърчаване неговата приемственост. В партньорство

те имат важна роля при попълване на българския регистър на нематериалното културно наследство, както и на националната представителна листа.

Добър пример е Регионален център -София, ЮНЕСКО, който освен че насърчава и координира проучването на практиките по опазването на елементи на нематериалното културно наследство, организира конференции, курсове за обучение по определени теми, свързани с Конвенцията от 2003 г. и нейните оперативни насоки, политики за опазване на НКН и разширява международното, регионално и подрегионално сътрудничество чрез създаване на делови контакти с институции, работещи в областта на НКН.

ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ПОЛИТИКИТЕ ЗА ОПАЗВАНЕ НА НКН

Принцип на доброто управление е проектите на закони, решения и политики да бъдат отворени за участието и приноса на гражданското общество. На този етап консултациите са ключови за вземане на балансираните решения, като окончателният избор е на управляващите. Приносът на гражданския сектор на този етап има следните форми:

- **застъпничество:** осигурява се възможност за упражняване на влияние върху решението;
- **информирание и запознаване:** обществото и гражданските групи се информират за решенията и потенциалния ефект от тях;
- **експертиза и съвети:** на управляващите се осигурява подробен

анализ от позицията на гражданското общество, който може да повлияе на решението;

- **наблюдение:** проследява се процеса, за да се гарантира неговата демократичност, прозрачност и оптимална ефективност.

Отговорността на властите за постигане на ефективност на участието на този етап включва разпространение на информация за политики, които са в процес на решаване, прилагане на

процедури за съвместно вземане на решения (където е приложимо), осигуряване на възможности и подкрепа за активно гражданско участие, отчитане на мненията и приноса и осигуряване на обратна връзка. На този етап са от значение насоките за изпълнение на проекти, осигуряване на възможности за участие на гражданското общество в прилагането и откликване на специфични нужди, произтичащи от обстоятелствата, свързани с изпълнението на политиките за опазване на НКН.

Информирание

Централните и местни администрации, както и читалищата и музеите са осигурили отворен и свободен достъп до документи, свързани с проекти и изпълнителни решения. Изпълнението на политиките за опазване на НКН, в които гражданският сектор може да се включи е на проектен принцип. Проекти се финансират както от Министерство на културата и НДФ „13 века България“, Национален фонд „Култура“, така и от общините, които също имат бюджет за популяризиране на НКН.

Някои общини като Община Габрово, Община Карлово, Община Пещера на-

пример имат стратегии за опазване на културното наследство и читалищата и местните общности са ангажирани в изпълнението на политиката.

Например Национален фонд „Култура“ на конкурсен принцип финансира проекти чрез програмата си „Съхранение и популяризиране на културното наследство“, Национален дарителски фонд „13 века България“, Финансов механизъм на Европейското икономическо пространство- Програма „Културно предприятие, наследство и сътрудничество“, Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ, Програма

за развитие на селските райони 2014-2020 и др. Общините също отделят от бюджетите си средства за опазване на НКН, като например - Столична програ-

Консултиране и диалог

Провеждането на обществени консултации със заинтересованите страни при изпълнението на политиките – национални или местни – протичат при утвърден график, определянето на заинтересованите страни и изборът на начините на провеждането им се определят от администрацията, като те могат да са обявени на официалните интернет страници на съответните институции, заседания на консултативни органи, експертни или работни срещи и др. Организирането се и семинари за изграждане на капацитет и увеличаване на знанията с оглед на изпълнението. Общините обикновено имат правилници за организация на консултативните и експертни съвети в областта на културата.

Регистърът на България се поддържа като единна електронна база данни по начин, който гарантира целостта и защитата на информацията срещу разрушаване, неправомерно изменение и ползване, като данните са публични и достъпът до тях се осигурява чрез ин-

ма „Култура“ Направление 6 „Нематериално културно наследство и културни традиции на столицата.

тернет страницата на Министерството на културата. Регистърът съдържа две части – национална листа и регионални листи. В частта на регистъра „Национална листа“ се вписват сферите на нематериалното културно наследство, които са характерни за страната и са обект на закрила от държавата. В частта на регистъра „Регионални листи“ в съответните раздели се вписват елементи от сферите на нематериалното културно наследство, характерни за съответната област, обект на закрила от държавата. Вписването в регистъра започва по писмено предложение, направено от читалище, музей, локален център за нематериално културно наследство или Националния център за нематериално културно наследство при Института за етнология и фолклористика с Етнографски музей на Българската академия на науките. (<https://www.treasuresbulgaria.com/>)

Националната представителна листа с елементи на нематериалното културно наследство в България се изготвя

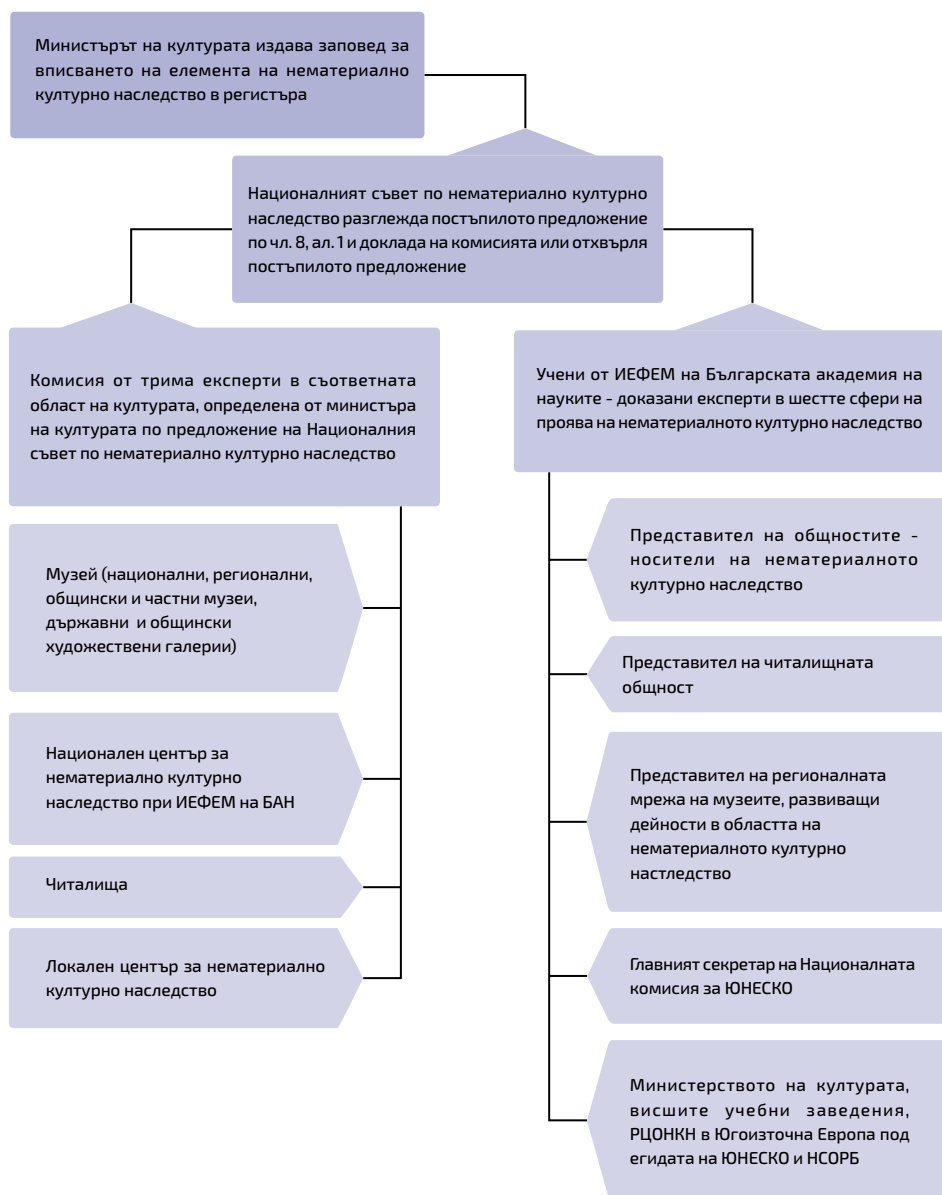
от 2008 г. и се извършва въз основа на Национална кампания „Живи човешки съкровища“, която се провежда на всеки две години. Опираща се на Регистъра на нематериално културно наследство в България, селекцията за Представителния списък протича на два етапа – регионален и национален. Регионалният включва преглед на номинации с елементи на нематериалното културно наследство, постъпили във всяка от 28-те области на страната и излъчване на една областна кандидатура за участие на национално ниво. Провеждането на регионалните селекции се извършва с широко участие на общностите и но-

сителите на нематериално културно наследство в съответните области. От достигналите до втория етап кандидатури се излъчват пет, които се вписват в Националната представителна листа за съответната година. Това позволява периодичното допълване и актуализиране на Националната представителна листа, и същевременно свидетелства за активното участие на общностите и носителите в практики по съхраняване и популяризиране на нематериалното културно наследство в страната. (<http://mc.government.bg/page.php?p=46&s=27&t=13&t=541&z=543>).

Източник: Регионален Център София

Процедура за вписване в регистъра на нематериалното културно наследство на Република България

Партньорство

Чрез партньорство между публичния и граждански сектор, читалища и музеи се вземат съвместни решения за изпълнението на политиките за опазване на НКН чрез културни форуми, конференции за постигане на консенсус и други събития за участие.

При провеждането на политиките в сферата на културата и по специално за НКН съществува добро партньорство между централната и местни власти. До голяма степен тя е децентрализирана, защото се осъществява от общинските отдели по култура и комисии по култура към общинските съвети. Те организират дейността си и по собствени, местни културни календари; гласуват и изпълняват свои бюджети за култура; издържат общинските културни институти и участват по договор с МК във финансирането на държавните културни институти. Формите на сътрудничество с НПО са най-различни:

- ✓ привличане на ръководители, членове и специалисти от НПО в работата на постоянните и временните комисии при общинските съвети;
- ✓ изслушване по време на сесии на представители на НПО по въпроси от регионално и местно значение;

- ✓ възлагане на определени задачи на НПО и тяхното ресурсно обезпечаване;
- ✓ организиране на съвместни мероприятия със споделена активност и отговорности и прочее.

Министерството на култура стимулира процесите на партньорство между правителствения и неправителствения сектор. В практиката е установено съвместното финансиране и организиране на дейности, реализиране на проекти между министерството, НПО и спонсорство от страна на неправителствени стопански организации в множество направления. Поддържането на изградените вече ефективни партньорства ще даде възможност в процеса на изпълнение да се реализира по-голяма икономическа целесъобразност и да се укрепи потенциала за популяризиране и опазване на НКН, както и към привличането на средства извън държавния бюджет.

МОНИТОРИНГ НА ПОЛИТИКИТЕ ЗА ОПАЗВАНЕ НА НКН

На този етап ролята на гражданските организации е да наблюдават и оценяват резултатите от политиките за опазване на НКН. Наблюдението изисква наличие на система, която по предварително зададени критерии да установи дали политиката постига определената цел. Приносът на гражданския сектор на този етап има следните форми:

- **застъпничество:** огласяване дали инициативата е достигнала до своите предвидени бенефициенти и дали дава предвидения резултат за обществото;

- **експертиза и съвети:** събиране на доказателства или изследвания за въздействието на политиката;
- **наблюдение:** на ефекта, който политиката произвежда.

Отговорността на властите за постигане на ефективност на участието на този етап включва предоставяне на информация за хода на изпълнение на политиката и отговори на конкретни въпроси, повдигнати от гражданското общество.

Информиране

Мониторингът на политики може да се определи като процес на системно и непрекъснато събиране и анализ на информация за хода на реализацията на политиката. Получената информация се използва за целите на управлението – осъществяване на контрол и вземане на решения. Основна задача на мони-

торинга на публичните политики е да се следят и измерват постигането на техните цели и ефективността им в хода на тяхната реализация. В резултат на осъществявания мониторинг могат да се направят своевременни корекции в начина на изпълнение на политиките и програмите.

Входно изходен модел на публична политика

Оценката на публичните политики са въз основа на техните резултати, въздействието им и потребностите, които са предназначени да удовлетворят. Тя се осъществява в съответствие с експлицитно определени критерии и стандарти по отношение на ефикасност, ефективност, устойчивост и въздействие. Като правило оценката се базира на специално събрана и анализирана информация.

Ролята на мониторинга и оценката на публични политики и програми като инструменти на доброто управление може да се търси в няколко по-важни направления като прозрачност, осигуряване на отчетност, гарантиране на отговорност

от публичния сектор и подобряване качеството на изпълнение.

Информация и доклади по отношение на извършени оценки на политики и в частност политиките за опазване на НКН могат да се получат на портала за обществено обсъждане, електронната страница на Министерството на културата и официалните страници на общинските администрации. Читалищата би трябвало да събират доказателства – казуси и статистика за резултатите от проектите, които изпълняват. Също така експерти по различни проекти изготвят независими проучвания за формулиране на добри практики, констатации и препоръки.

Консултиране и диалог

Чрез мониторинга и оценката се създават механизми за участие, защото гражданите получават възможност да участват във вземането на решения по отношение на оценката и промените при реализацията на политики и програми – пряко – анкетни карти, социологически проучвания или опос-

редствано от легитимните институции, които представляват техните интереси. Механизми за обратна връзка за проследяване на напредъка са проучвания на общественото мнение, интернет анкетиране, въпросници, интервюта и други.

Партньорство

Партньорството при реализацията на политиките за НКН и тяхното оценяване се основава на взаимно споделяне на цели, ресурси и постигнати резултати. Инструментите при мониторинга и оценката на политиките могат да бъдат работна група или комисия на публичния и граждански сектор в стратегическо партньорство за мониторинг и оценка на политиките за НКН.

Основните препоръки към всеки, който се заеме с този труден, но носещ удовлетворение процес, могат да се обобщят в следните позиции:

- ✓ елементите на нематериалното културно наследство са капитал за територията и следователно „източник“ за създаването на продукти за културния туризъм;
- ✓ само елементите на НКН не са достатъчно условие, необходимо е да има познания и да се инвестира доста човешки капитал (креативност, опит и др.) за тяхното опазване и съхранение;
- ✓ устойчиво развитие може да се постигне само чрез планиране на опазването на НКН с подхода на участието, при който общността не е само една от заинтересованите

страни, но и се включва на всички етапи от планирането;

- ✓ съвместната работа с местната общност от самото начало на изпълнението на дейностите и използването на предимно местен капитал ще намали до минимум вероятността от конфликти и негативните ефекти. Това е също възможност за съживяване и участие на местната общност в управлението. Обществени институции като общини, институти, музеи и др. е добре да играят ролята само на направляващи и консултиращи процеса.

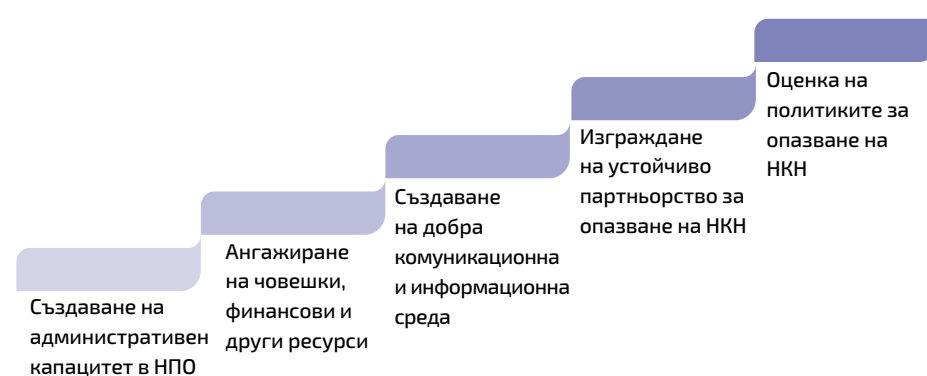
Едно от големите предизвикателства в реализирането на политики за опазването на НКН е комуникацията и липсата на информация. Обикновено местните общности не са организирани така, че да могат да следят новостите, конкурсите за финансиране или дори някои добри практики. Всичко това може да им е от полза за изпълнението на елементи от НКН. Ето защо е необходимо активно гражданско участие и включване в местните инициативи за развитие, както и в оформянето на политиките за НКН на национално ниво.

Важна информация

Добре е гражданските организации да си партнират с читалищата и общините, както и с информационните медии и интернет портали и форуми в областта на нематериалното културно наследство. В България всяка година се провеждат над 500 празнични събития, събори и фестивали, но поради липса на информация част от тях остават непознати и слабо посетени. Например порталът Фестивалите в България fest-bg.com има за цел да ги популяризира и е добре гражданските организации да съдействат на дейностите на подобни сдружения като активно промотират събори и местни празници и подават информация.

КОНКРЕТНИ СЪПКИ ЗА УЧАСТИЕ НА НПО В ПОЛИТИКИТЕ ЗА ОПАЗВАНЕ НА НКН

Създаване на административен капацитет в НПО

За включване активно на гражданския сектор в опазването на НКН е необходимо развитието на техния капацитет. Участието в разработването и изпълне-

нието на политики за опазване на НКН изискват добро планиране, ресурси и изпълнение. Гражданските сдружения и местните общности могат да ини-

цират и разработват идеи и участват в политики за опазване на елементи от нематериалното културно наследство.

Дейностите, които трябва да осъществите са следните:

- ✓ информирайте се какви елементи на НКН съществуват във вашата общност. Организирайте различни семинари за НКН от Регионалния център – София, ЮНЕСКО, Министерство на културата и други асоциации в сферата на културата;
- ✓ проучете внимателно нормативната база, обезпечаваша политиките по опазване на НКН;
- ✓ включете се във вече създадени форуми, консултативни групи и други инициативи, за да почерпите знания и ноу-хау, добри практики;
- ✓ потърсете експертиза. Читалищата, музеите и научните институти

разполагат с разнообразни експозиции, архив и документация за елементи на НКН. Потърсете експерти с богати познания в областта;

- ✓ Разработете вашата идея.

Включването на инициативите на гражданския сектор по отношение опазването и съхраняването на елементи от НКН е на проектен принцип, чрез участие във финансиращите програми фокусирани към културно наследство на национално и регионално ниво. НПО следва да повишат капацитета си за реализиране на проекти, които ясно и аргументирано открояват целите (какво искаме да постигнем), основните дейности, които ще се изпълняват, за да се постигнат целите, очакваните резултати от тези дейности, индикаторите, с които ще се определи дали са постигнати целите и евентуално прилагане на добри практики.

Източник: Регионален Център София

Пример

Визия

Да се съхранят традиционните занаяти в Община Х и да се съдейства за устойчивото местно развитие.

Идея

За съживяване традиционните занаяти в Община Х ще се организира фестивал на занаятите, чрез който тези занаяти да се популяризират сред местната общност, ще привлекат туристи и потенциални купувачи на занаятчийските изделия.

Цели

- Съживяване на традиционните занаяти,
- Популяризирането им сред младите хора,
- Създаване на стойностна културна туристическа дестинация.

Дейности

- определяне и описание на културни елементи – занаяти с потенциал за развитие,
- определяне на други интересни теми и разкази и опит те да бъдат свързани със съществуващи културни ценности, и т.н.

Очаквани резултати

- нов туристически продукт - фестивал на традиционните занаяти
- включване на младото поколение в изучаването на занаяти и услуги в община Х, брошура с описания, карта и друга полезна информация

Индикатори

500 брошури, 1000 посетители на фестивала и др.

Добра практика от Република Словения:

✧ В чл. 107 Закона за опазване на културното наследство на Република Словения е предвидено, че неправителствена организация, която допринася значително за опазването, развитието на осведомеността на наследството, разпространението на знания и умения, свързани с наследството, както и обучението и ученето през целия живот, може да придобие статут на неправителствена организация в обществен интерес в областта на опазване на културното наследство.

Ангажиране на човешки, финансови и други ресурси

Човешки ресурси

Включването на експерти, с експертиза в областта на НКН, ще ви осигурят нужния опит и ноухау и не на последно място идеята ви ще стане привлекателна за повече хора, които ще осигурят така необходимата подкрепа от заинтересованите страни и целевите групи, включително включване на доброволци.

В планирането и изпълнението на политики за опазване на нематериалното културно наследство ще са ви необходими експерти със специфична експертиза в областта.

Включването на доброволци е много важно при изпълнението на политики за опазване на НКН. За целта е необходима много добра организация на работата. Задължително е да им се напра-

ви предварителен инструктаж какво се изисква от тях за дейностите, които ще изпълняват. Обикновено това са ентузиастични хора, които обичат нови предизвикателства и да работят за добри каузи. Друга причина да работите с доброволци е предаването на конкретни знания, умения и дори нагласи.

В пряката работа може да ангажирате много повече хора да се грижат за опазването на нематериалното културно наследство. Това е един вид „учене чрез преживяване“ или силен начин да въвличете някого в каузата си, като го направите свой съмишленик. В дългосрочен план доброволците могат да се превърнат във ваши членове, застъпници, дарители. Не забравяйте в края на

работата им да им издадете сертификат за доброволчество.

За намиране на доброволци например, може да се обърнете към Time Heroes <https://super.timeheroes.org/>

Други полезни организации можете да намерите на следните линкове

<https://www.ngobg.info/bg/careers/volunteer.html>

https://europa.eu/youth/EU/voluntary-activities/european-voluntary-service_bg

<http://youthub.bg/2019/04/misiya-dobrotvoritel-trsi-dobrovoltsi/>

<https://www.openspacebg.com/svobodni-pozicii/>

Добра практика от Република Словения:

✧ В чл. 102 от Закона за опазване на културно наследство на Република Словения е предвидено, че хората с подходящо образование или квалификация могат да работят като доброволци при предоставяне на обществени услуги в областта на закрилата. Предвидено е още и включването на доброволци – довереници, чиято задача е да развиват обществената осведоменост за културното наследство, да информират и неофициално да наблюдават състоянието на закрила в областта. Отношенията между доброволеца и доставчика на обществени услуги се уреждат с договор.

Финансови ресурси

За осъществяването на политиките по опазване на НКН е съществено финансирането. Местно и национално ниво, администрациите отделят финансови средства, които в повечето случаи са недостатъчни. При търсене на финансиране първо се допитайте до заинтересованите страни. Например при организиране на фестивал, е твърде вероятно да намерите спонсори сред хотелиерите,

ресторантьорите и туристическите оператори. Също така проведете разговори с вашата община, читалище, музей и други институции.

Много национални и европейски фондове и донорски фондове също предлагат финансиране на опазване на нематериалното културно наследство. За целта трябва да следите мерките и схемите за безвъзмездна помощ и по-

каните за проектни предложения, които ците на финансиращите организации.
се публикуват периодично на страни- Такива са например:

Фонд или финансираща програма	Кратка информация	Интернет сайт
Национален фонд „Култура“	Национален фонд "Култура" е създаден със Закона за закрила и развитие на културата и започва да функционира от месец ноември 2000 година към Министерство на културата. Основната му цел е да подпомага развитието на културата, като набира, управлява и разходва средства, предназначени за провеждане на националната политика в областта на културата, заложен в Програмите на правителството на РБ за съответния период и в Закона за закрила и развитие на културата. В началото на всяка година Управителният съвет на НФ "Култура" формулира приоритетните области, за които да бъде предоставена финансова подкрепа, включително за НКН. В конкурси имат право на участие с равни права отделни творци, частни, общински и държавни културни организации.	http://ncf.bg/
Национален дарителски фонд „13 века България“	Националният дарителски фонд „13 века България“ иницира и подкрепя проекти с национално значение в областта на образованието, науката, културата, възстановяването и опазването на исторически и културни ценности, здравеопазването и в социалната сфера. Размерът на средствата за финансово подпомагане на проекти се одобрява от Управителния съвет на Фонда за всеки конкретен случай. Финансират се дейности, отнасящи се към стратегията, проекти, свързани с образованието, науката, културата, НКН, възстановяването и опазването на исторически и културни ценности, здравеопазването и др. социални сфери, чиито теми кореспондират с основните приоритети на Фонда.	https://fund13veka.bg/
Оперативна програма „Региони в растеж“ 2014-2020 г.	Основна цел на ОПРР 2014-2020 г. е прилагането на модел, на национално ниво, за умерен полицентризъм за територията на България, който да доведе до намаляване на вътрешните и външните миграции. Приоритетна ос б: Регионален туризъм е насочена към консервация, опазване, популяризиране и развитие на културното наследство чрез развитие на изцяло завършени и интегрирани туристически продукти за паметници на културата от национално и световно значение. Инвестиционен приоритет: Съхраняване, опазване, популяризиране и развитие на природното и културното наследство, включително НКН.	https://www.mrrb.bg/bg/infrastruktura-i-programi/operativna-programa-regioni-v-rastej/
Оперативна програма „Добро управление“ 2014-2020 г.	Оперативната програма е основният инструмент на Република България за реализиране на административната и съдебната реформа, включително въвеждането на електронното управление. Приоритетна ос 2 „Ефективно и професионално управление в партньорство с гражданското общество и бизнеса“, финансиране на развитие на политиките за опазване на НКН.	https://www.eufunds.bg/archive2018/index.php/bg/programen-period-2014-2020/operativni-programi-2014-2020/operativna-programa-dobro-upravlenie-2014-2020

Фонд или финансираща програма	Кратка информация	Интернет сайт
Програма за развитие на селските райони (ПРСР) 2014 – 2020г.	Цели на програмата са социално-икономическо развитие на селските райони, осигуряващо нови работни места, намаляване на бедността, социалното включване и по-добро качество на живот. Чрез подмярка 6.2 - Стартова помощ за неземеделски дейности се подкрепят проекти за стартиране на нови неземеделски дейности водещи към развитието на предприемачеството и насърчаване на разнообразяването на икономиката в селските райони чрез увеличаване на броя на микропредприятията в неземеделския сектор, разкриване на нови и запазване на съществуващи работни места, разширяване и подобряване на услугите за населението, интегриране на туристическия сектор в селските райони, насърчаване на съхранението и развитието на традиционни дейности за селските райони. Развитие на занаяти (включително предоставяне на услуги, свързани с участието на посетители в занаятчийски дейности) и други неземеделски дейности. Мярка 19 „Подкрепа за местно развитие по LEADER (BOMP – водено от общностите местно развитие) (член 35 от Регламент (ЕС) № 1303/2013) - развитие на териториална идентичност, маркетинг и марки на база на специфичния териториален потенциал и продукти от местен характер, чрез подмярка 19.2. „Прилагане на операции в рамките на стратегии за водено от общностите местно развитие“. Воденото от общностите местно развитие (BOMP) се извършва чрез интегрирани и многосекторни стратегии за местно развитие, основани на характеристиките на конкретната територия и разработени въз основа на местните потребности и потенциал.	http://www.dfz.bg/bg/prsr-2014-2020/
Програма за трансгранично сътрудничество	Програмата цели развитието на трансграничните региони, чрез подобряване на достъпността, насърчаването на институционалното сътрудничество и опазването и развитието на регионалните богатства. Програмата финансира проекти за обучителни сесии и културни събития за повишаване на съвместната осведоменост и за насърчаване и развитие на общото природно и културно наследство. Инвестиции в съвместна и устойчива туристическа инфраструктура и в културни паметници за развитие на културното/природно наследство; Съвместни проучвания, стратегии, планове за опазване, развитие и популяризиране на културното/природно. Туристически продукти и услуги, базирани върху съвместно и устойчиво използване на културното/природно наследство.	https://www.mrrb.bg/bg/obyavene-treta-pokana-za-proektni-predlojeniya-po-programa-za-transnacionalno-sutrudnichestvo-2014-2020/
Програма за транснационално сътрудничество „Дунав“ 2014- 2020 г.	Дунавската транснационална програма е финансов инструмент със специфичен характер, която подкрепя политиката на интеграция в дунавския регион. Една от целите е устойчиво използване на природното и културното наследство и ресурси. Възможните направления са: културно-исторически туризъм, екотуризм, алтернативен туризъм и др.	https://www.mrrb.bg/bg/obyavene-treta-pokana-za-proektni-predlojeniya-po-programa-za-transnacionalno-sutrudnichestvo-dunav-2014-2020/
Програма Творческа Европа (Creative Europe) 2014-2020 г.	Творческа Европа (Creative Europe) е новата рамкова програма на Европейската комисия, която финансира проекти в областта на културните и творческите индустрии в периода 2014 - 2020 г. Програмата обединява програми „Култура“, „МЕДИА“ и „МЕДИА Мундус“ в обща рамка и създава изцяло нов механизъм, подобряващ достъпа до финансиране за художници, професионалисти в сферата на културата и аудиовизуалните изкуства, артистична дейност, книгоиздателство, кино, телевизия, музика, културно наследство.	http://www.creativeeurope.bg/

Фонд или финансираща програма	Кратка информация	Интернет сайт
Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Норвежкия финансов механизъм.	Безвъзмездните средства от ЕИП и Норвегия (Исландия, Лихтенщайн и Норвегия) са насочени към намаляване на икономическите и социалните различия в Европа и за укрепване на двустранните отношения с 15 държави бенефициенти в Северна, Централна и Южна Европа. Сред приоритетите са култура, гражданско общество, добро управление и основни права и свободи и културно предприемачество, културно наследство и културно сътрудничество. Програма „Културно предприемачество, наследство и сътрудничество“	https://www.eeagrants.bg/
Европейската програма за образование, обучение, младеж и спорт „Еразъм+“	Програмата се базира на интегриран подход, който гарантира ефективно взаимодействие между всички сектори в областта на образованието, обучението, младежта и спорта и културата. Програма „Еразъм“ включва три основни Ключови дейности - образователна мобилност за граждани, сътрудничество за иновации и обмен на добри практики и подкрепа за реформиране на политиките.	http://hrdc.bg/
Фондация „Америка за България“	Един от приоритетите за финансиране е преодоляване на негативните демографски тенденции, подпомагане на развитието на икономиката и туризма чрез ангажиране на общностите.	https://us4bg.org/bg/
Общинско финансиране	От бюджетите на общините – в рамките на компетентността им и отговорностите по отношение развитието на културно-историческото наследство и нематериалното културно наследство. Например Столична програма „Култура“ Направление 6: „Нематериално културно наследство и културни традиции на столицата“ Направлението подкрепя проекти за идентификация, опазване и популяризация на нематериалното културно наследство, насърчаващи интереса на гражданите към историята на града и разширяващи възможностите за неговото разбиране, интерпретиране и оценяване.	https://kultura.sofia.bg/home.html
Републиканския бюджет	Републиканския бюджет – чрез бюджетите на министерства и ведомства, в рамките на компетентността им и отговорностите по отношение развитието на и културно-историческото наследство и нематериалното културно наследство.	

Получаване на финансиране никога не е била лесна задача за гражданските организации. Трябва да се разполага с достатъчен човешки ресурс, капацитет и експертиза, за да може активно да се участва в безвъзмездните грантови схеми и фондове. Ако разполагате с достатъчно атрактивна идея може да

потърсите финансиране и от международни сайтове за набиране на средства като: <https://www.leetchi.com/>, <https://www.fundraising.com/>, <http://ngohouse.bg/en/> и други.

Например по програма Еразъм+ се финансират проекти за приобщаващото образование и могат да се включат

проекти за: опазване на традиционни български занаяти и развитие на културното предприемачество като отваряне на занаятчийските общности към пазари извън страната и към контакти с колеги в други страни; да се започнат действителни промени в институциите

и регулацията, свързани със занаятите; да се развие култура на познаване, запазване и развитие на занаятите в страната. Отпуска се финансиране на проекти за развитие на занаятите и по Подмярка 6.4.1 на ПРСР.

Добра практика:

- ☆ Добра практика на подхода ЛИДЕР, финансиран по ПРСР, е създаването на МИГ (местни инициативни групи)
- ☆ Местните инициативни групи са ефективни механизми на изпълнение, които играят активна роля при обсъжданията на политики, подходящи за водено от общностите местно развитие. Създаването на мрежи между МИГ, както и обменът на опит с МИГ, действащи в други региони е важен източник на знания и вдъхновение по въпроси, свързани с осъществяването на идеи и проекти, които изискват голям обем подготвителна работа, включително обучение и повишаване на информираността на всички участници във веригата за изпълнение. На 21 март 2019 година Националната Асоциация на МИГ в България подписа договор за сътрудничество с Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО. Това стана, след като страните в поредица от срещи установиха, че могат да си бъдат изключително полезни една на друга в изпълнението на своите мисии. Благодарение съвместните усилия на двете страни, в съвсем кратки срокове ще можем да разполагаме както с подробен и пълен регистър на елементите от интерес на Центъра за опазване на нематериалното културно наследство, така и с намеренията на предприемчивите и инициативни стопански и неправителствени субекти на територията на МИГ в цялата страна за тяхното съхраняване и популяризиране.

Създаване на добра комуникационна и информационна среда

За да се осигури структурирана и ефективна комуникация при включването на НПО в политиките по опазване на НКН, е

необходимо да се разработи комуникационна стратегия с цел информиране и ангажиране на заинтересовани страни.

В комуникационната стратегия трябва да се предвидят мерки както за вътрешна (между участниците), така и за външна комуникация. За да се изпълни тази задача, е много важно да се определи отговарящ за комуникацията. Това може да е всеки от екипа на организацията, който да отговаря за цялостната

Външна комуникация

Друг важен елемент при включване на гражданския сектор в политиките за опазване на НКН е разпространението на заключенията и резултатите сред обществеността, за да бъде тя осведомена и да подкрепи изпълнението на политиките. Отговарящият за комуникацията трябва постоянно да публикува в местните медии (вестници, уебсайтове, радио, ТВ) кратки новини със снимки и видеоматериали. Важно

Включване на заинтересовани страни

Под активно участие се има предвид „участие на различни заинтересовани страни“, на които се дава възможност не само да слушат и наблюдават, но и право да се включат активно в процесите, като приемат възможността да могат да променят тези процеси. Изборът на метода „чрез участие“ по същество означава събирането на едно място на различни гледни точки, като средство за въвеждане на иновации. Този подход доказва своята ефективност, защото чрез него се създават връзки между

комуникация, и по-специално за:

- ✓ изготвяне на съобщения до медиите и социалните мрежи;
- ✓ връзките с другите екипи с участници;
- ✓ информиране на всички участници за мероприятия, напредъка или проблеми.

е също да се публикуват новини и в социалните мрежи (Facebook, Twitter и др.). Това е добра основа за предотвратяване на възможни конфликти между различните заинтересовани участници в общността. Много е важно местната общност и граждански организации да осъществява активна и редовна комуникация с местните власти. (виж **Приложение 1 - Примерна комуникационна стратегия**).

субекти, които обикновено не комуникират помежду си, като така получават възможност да се запознаят с различните гледни точки и по този начин се създава пространство за откриване на нови начини за разглеждане и разрешаване на проблемите и предизвикателствата. Възприетият подход на участие включва разрешаване на конфликти, създаване на ново знание и споделяне на познания между различните заинтересовани страни и подобряване на комуникацията.

Заинтересованите страни могат да се определят чрез:

- ✓ проучване на документи, инициативи и експертна информация, свързани с културни ценности, културата, изкуството и туризма (от бази данни с културни ценности, добри практики, извършената работа на място);
 - ✓ разговори с хора и представители на различни организации (институции, министерства, асоциации, търговски палати, предприятия, професионалисти, специалисти и др.);
 - ✓ търсене в уебсайтове, свързани с района, за да се види какво се предлага там;
 - ✓ работа на място (разговори).
- След това заинтересованите страни се групират в по-малки екипи според:
- ✓ териториалния обхват на управление (местни, регионални, национални);
 - ✓ официалния статут и експертни познания (официални организации, неформални асоциации);
 - ✓ статута и вида на организацията (публична/частна, група/индивиди).

При включването на заинтересовани страни може да се оцени техният инте-

рес и влияние. Някои примери за потенциални заинтересовани участници:

- ✓ местни общности, общини, области и др.;
- ✓ местни туристически организации и асоциации или центрове;
- ✓ държавни институции за опазване на нематериалното културно наследство;
- ✓ регионални и местни музеи, читалища, локални центрове за НКН, които може да са важен източник на информация за културното наследство и традиции;
- ✓ културни и артистични асоциации и организации, ангажирани с опазването на местните обичаи, наследство и традиции;
- ✓ лица, практикуващи занаяти и предлагащи услуги или възнамеряващи да започнат дейност в областта на културния туризъм;
- ✓ представители на туристическия бизнес;
- ✓ експерти и професионалисти от университети или центрове за развитие, които не е задължително да са от района и т.н.

Изграждане на устойчиво партньорство за опазване на НКН

Изграждането на устойчиво партньорство между гражданския сектор и публичните органи, читалища, музеи и други заинтересовани страни ще спомогне

за хармоничност в планирането и изпълнението на политиките по опазване на НКН, както и за популяризиране на нематериалното културно наследство.

Също така ще доведе до по-голяма координираност при дейностите в процеса на управление, планирането, ресурсното осигуряване, реализацията, наблюдението и оценката на политиките за опазване на НКН, както и по-добра публичност и прозрачност на всички нива при осъществяване на политиките.

Добра практика от Република Словения:

✧ Чл. 40а Закона за опазване на културното наследство предвижда инвестирането на публични средства за опазването и съживяването на нематериалното наследство, когато такива са необходими за опазването, съживяването на нематериално наследство от особено значение или прилагането на други мерки за опазване, извънредните разходи над обичайните разходи, ползи и ползи, произтичащи от състоянието на елемент, и тези разходи са несъизмерими с капацитета на титуляра, държавата, провинцията или общината, като са предвидени са и конкретни възможности. Една конкретна форма за финансиране е **инвестиционен договор**, който може да се сключи между държавата, провинцията или общината като финансираща страна и носител на нематериално културно наследство. Договорът определя условията за осигуряване на обществена достъпност на нематериалното наследство от особено значение и всички специфични мерки за защита.

Оценка на политиките за опазване на НКН от гражданския сектор

Един от най-важните аспекти е да се наблюдава, проверява и оценяват политиките. Това е процес, в който гражданския сектор може да провери дали са постигнати целите и да извърши оценка на резултатите, като се оцени и въздействието – какъв ефект имат резултатите, какво може да бъде подобро, какви нови възможности са се открили. Целта на оценката е да се оформят заключения и да направят препоръки за мерки, които да допринесат за подобряване на работата в бъдеще или дори да съдействат за трансфера на знания и практики в местни общности. Оценките могат да бъдат предварителни, текущи и последващи. Предварителните оценки се изготвят за да се проследи адекватността на заложените цели, мерки и индикатори на политиките за опазване на НКН. Текущите оценки се извършват, за да се проследи напредъка, последващите оценки анализират доколко са постигнати целите и определят мерки и препоръки за подобряване на крайните резултати.

Повечето оценки се извършват в края на периода на стратегическия документ, но е препоръчително да има и междинни оценки в хода на работата, за да се осигури по-голяма ефективност и плавен процес при изпълнение на политиките за опазване на НКН. Тук могат да бъдат полезни целите, резултатите и индикаторите. Когато се касае за междинни оценки, е необходимо да се определят конкретни ключови за изпълнението етапи и резултати, които да помогнат да се проследи доколко изпълняваните дейности съответстват на предвидените и водят до очакваните резултати. Това ще спомогне да се определят евентуални отклонения и как могат да бъдат коригирани навреме. Независимо дали е финална или междинна, целта на оценката е да се илюстрира и добие добра представа за напредъка в политиките. Освен индикаторите и ключовите етапи и резултати, за оценката могат да спомогнат и следните въпроси:

- ✓ Постигнати ли са предвидените цели и резултати на политиките за опазване на НКН, или негови отделни елементи? Ако не, защо?
- ✓ Отделните мерки изпълнени ли са според предвиденото и спомогнали ли са за постигане на очаквания резултат? Ако не, защо?
- ✓ Какво полезно е научено от изпълнението на отделните мерки и приоритети?

- ✓ Какви препоръки могат да се направят за подобряване на отделни мерки?
- ✓ Защо се счита, че определена мярка може да служи като добра практика и какво можем да препоръчаме на други, които желаят да го приложат в други подобни мерки(прилагане на добри практики)?
- ✓ Какви нови възможности се създадоха на местно и национално ниво?

Предлаганият наръчник е само един от инструментите, подпомагащ гражданските организации и общностите при съхранение, развитие и съживяване на нематериалното културно наследство. Той дава възможност на местните общности да развият културни продукти в полза на едно общо социално съживяване, както и в своя собствена полза, което дава възможности за качествени занимания през свободното време, социална дейност, интеграция в общността или за повишаване на личните им интереси. Допълнителните положителни резултати се изразяват в съхранението на нематериалното културно наследство, укрепване на чувството за идентичност на хората, както и в представянето на общността.

ПРИЛОЖЕНИЯ

Приложение 1

Примерна комуникационна стратегия

Източник: Регионален Център София

Комуникационна стратегия

1. Цели и очаквани резултати на комуникационната стратегия

1.2. Цели

Какво целите да постигнете с настоящата стратегия?

Примери:

- да опазвате и популяризирате НКН на селото/града/региона
- да привлечете интереса на млади хора към НКН
- да информирате за ролята на НКН и неговото опазване за обществото

1.2. Очаквани резултати

Какво очаквате да постигнете с настоящата стратегия?

Примери:

- Публикации в каналите за комуникация на елементите на НКН
- Брой достигнати целеви групи

2. Целеви групи и заинтересовани страни, към които ще е насочена комуникационната стратегия

2.1. Основни целеви групи

Кои са основните целеви групи и кои са основните характеристики на тези целеви групи?

2.2. Други заинтересовани страни

Кои са останалите заинтересовани страни и основни характеристики за всяка от тях?

3. Основни послания, с които ще се достигнат целевите групи

Основните комуникационни послания трябва да отговарят на установени добри практики основани на минал опит. Също така трябва да отговорят на въпросите, какво трябва да разберат хората, за да успеят да се постигнат целите на комуникационния план. Каква информация бихте искали да споделите и популяризирате за НКН, ако сте част от основните целеви групи.

Целева група	Основно послание

4. Избор на комуникационни инструменти и канали за достигане до целевите групи

Комуникационен канал	Целева група	Комуникационен инструмент

Тук трябва да обвържете целевата група с подходящ комуникационен канал и да изберете подходящ инструмент. Комуникационен канал може да е например интернет страница, фейсбук, твитър, радио, телевизия, списание, а комуникационните инструменти да са постове, статии, публикации в специални страници, предавания, прес релийз и др.. Важно е предварително да се отговори на въпросите, какво и на кого ще се хареса или не, т.е., какво очакват целевите групи, какво обвързва целевата група с комуникационния канал и т.н.

5. План за двустранна комуникация

При двустранната комуникация е много важно да съберете документите за обратна връзка като протоколи от дискуссионни форуми, фокус групи, срещи, семинари, младежки панели и др. Тъй като тук събитията в повечето случаи са on demand. Времевият диапазон не е от голямо значение, по-важни са подготовката на темите и обратната връзка.

Форма на комуникация	Времеви диапазон	Отговорник	Тема	Целева група	Обратна връзка

6. Установяване на времева рамка

Установяване на най-подходящото време, през което да се стигне до целевите групи, за да има максимален ефект и минимални разходи. Попълнете подходящите периоди. Препоръчително е да получавате обратна връзка от участниците. Това ще подпомогне последващата актуализация на комуникационната стратегия

Събитие	Времеви диапазон	Отговорник	Тема	Комуникационен канал	Целева група	Обратна връзка

7. План за изпълнение

Планът за изпълнение е подробна таблица, която описва всички необходими дейности и ги обвързва с отговорника и времето. Дейностите могат да бъдат еднократни, периодични или текущи. Помислете за реда, в който различните хора ще трябва да подготвят и комуникират информацията и се съобразете с необходимостта някои от дейностите да имат задължителен подготвителен етап.

План за действие

№	Дейност	Отговорник	Времево изпълнение											
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Например: Подготовка на пресрелиз													
2	Публикации в социалните мрежи													
3													

8. Бюджет

Изготвянето на бюджета е неразривно свързан с плана за изпълнение и описаните дейности. Продуктите са следствие на описаните подробни дейности. Бюджетът трябва да е реалистичен и максимално подробен. Разбира се не винаги може да се предвидят в детайли бъдещите разходи, затова оставете определена сума за непредвидени разходи.

Продукт	Цена за продукт	Брой продукт	Обща цена	Забележка
Например изготвяне на информационен материал/брошура/каталог				
Публикуване на пресрелиз във вестници..				

9. Мониторинг на резултатите и начини за тяхното подобряване

Мониторингът на комуникационната стратегия по време на изпълнение и след нейното изпълнение е важен, както за оценка на обратната връзка от целевите групи, така и за управляващите процесите за получаване на своевременна информация за възникващи трудности и проблеми и тяхното превантивно отстра-

няване и които биха оказали влияние върху финалното изпълнение на проекта. Изключително важно е да се събират доказателства за постигнатите резултати с цел тяхното отчитане пред финансиращите институции.

Някои от инструментите за получаване на обратна връзка от целевите групи и други заинтересовани страни могат да бъдат наблюдение, анкети за удовлетвореност, конкретни въпроси, протоколи от фокус групи и интервюта или др. Добре би било в комуникационния стратегия да се заложат кои и с каква честота ще я преглежда и актуализира. Инструментите за обратна връзка трябва да отговарят на различни въпроси като например дали целевите групи разбират езика и думите, които отговорниците по дейности и комуникационните материали използват. Дали комуникационния канал предава ясна и достатъчна информация. Дали информацията е достъпна до целевите групи или са възникнали пречки и проблеми и др.

Бележки

Приложение 2

Контролен лист за планиране на инициатива от гражданските организации и включване в политиките по опазване на НКН

№	Планирани дейности	Да	Не	Бележки
1	Изготвена визия	☐	☐	
2	Екип от инициатори	☐	☐	
3	Визията е кратка и ясна	☐	☐	
4	Формулиране на идея	☐	☐	
5	Проучване	☐	☐	
6	SWOT анализ	☐	☐	
7	Формулиране на цели	☐	☐	
8	Краткосрочни цели	☐	☐	
9	Дългосрочни цели	☐	☐	
10	Формулиране на дейности	☐	☐	
11	Формулиране на очаквани резултати	☐	☐	
12	Формулиране на индикатори	☐	☐	
13	Проучване на заинтересованите страни	☐	☐	
14	Изготвяне на план за действие	☐	☐	
15	Проверка за осъществимост и дефиниране на приоритетите, целите и дейностите	☐	☐	
16	Определяне на работни екипи и конкретните дейности/задачи	☐	☐	
17	Необходими ресурси за осъществяване на идеята	☐	☐	
18	Финансови ресурси	☐	☐	
19	Човешки ресурси	☐	☐	
20	Необходима експертиза	☐	☐	
21	Доброволци	☐	☐	
22	Разработена комуникационна стратегия	☐	☐	
23	Планиране управление на риска	☐	☐	

Приложение 3

Етични принципи за опазване на нематериалното културно наследство

През 2015, на базата на опита ЮНЕСКО добавя дванадесет етични принципа към Конвенцията от 2003 г. Днес те представляват неразделна част от Конвенцията за опазване на НКН и са предназначени да служат като основа за разработването на специфичен етичен кодекс и инструменти, адаптирани към местните власти и условия.

1) Общностите, групите и индивидите следва да имат основна роля в опазването на собственото си нематериално културно наследство.

2) Правото на общностите, групите и индивидите да продължават практиките, знанията и уменията, необходими за подsigуряване на жизнеността на тяхното нематериално културно наследство, трябва да бъде признато и зачитано.

3) Взаимното уважение, както и зачитането и оценяването на важноста на нематериалното културно наследство, следва да доминира в отношенията между държава и общности, групи и индивиди.

4) Всички взаимодействия с общности, групи и индивиди, които създават, пазят, поддържат и предават нематериално културно наследство, трябва да се характеризират с прозрачно сътрудничество, диалог, договаряне и консултации и да зависят от тяхното свободно и информирано съгласие.

5) Трябва да се осигури достъп на общностите, групите и индивидите до инструменти, предмети, артефакти, културни и природни пространства и паметни места, чието съществуване е необходимо за изразяване на практики на нематериалното културно наследство, включително в ситуации на въоръжен конфликт. Трябва да се спазват напълно обичайните практики, регулиращи достъпа до нематериално културно наследство, дори когато те са ограничени за по-широк обществен достъп.

6) Всяка общност, група или индивид трябва да оцени стойността на своето нематериално културно наследство и това нематериално културно наследство не трябва да бъде обект на външна оценка.

7) Обществата, групите и индивидите, които създават нематериално културно наследство, трябва да се възползват от защитата на моралните и материални интереси, произтичащи от такова наследство, и по-специално от използването, изследването, документацията, популяризирането или адаптирането му от членове на общностите или други индивиди.

8) Необходимо е непрекъснато да се отразява динамичната и жива природа на нематериалното културно наследство. Автентичността и уникалността не трябва да представляват опасност и пречка при опазването на нематериалното културно наследство.

9) Общностите, групите, местните, национални и интернационални организации и индивиди трябва внимателно да оценят прякото и косвено, краткосрочно и дългосрочно, потенциално и крайно въздействие на всяко действие, което може да повлияе на жизнеността на нематериалното културно наследство или на общностите, които го практикуват.

10) Общностите, групите и индивидите трябва да играят знакова роля при определянето на това, което представлява заплаха за тяхното нематериално културно наследство, включително деконтекстуализацията, кодифицирането и погрешното му представяне, както и при вземането на решение как да се предотвратят и смекчат подобни заплахи.

11) Културното многообразие и идентичността на общности, групи и индивиди трябва да се спазват напълно. По отношение на ценностите, признати от общностите, групите и индивидите и чувствителността към културните норми, при проектирането и прилагането на защитни мерки следва да се обърне специално внимание към равенството между половете, участието на младите хора и зачитането на етническата идентичност.

12) Опазването на нематериалното културно наследство е от общ интерес за човечеството и поради това следва

да се практикува чрез сътрудничество между двустранни, субрегионални, регионални и международни действия; въпреки това общностите, групите и индивидите никога не бива да се отчуждават от собственото си нематериално културно наследство.

Организация на
обединените нации
за образование,
наука и култура

Регионален център за
опазване на нематериалното
културно наследство в
Югоизточна Европа
под егидата на ЮНЕСКО

Бележки
